

SREDNJOŠKOLCI I VJERONAUKE

UVOD

Pokušat ćemo ovdje dati okostnicu duševne cjeline srednjoškolske mladeži u svjetlu vjeronaučne obuke. U prvom redu zato, da uvidjevši neke činbenike, koji snažno utječu na odgoj i vjersku orijentaciju mladeži, možemo govoriti nešto više o uvjetima i sredstvima uspješnog vjeronaučnog obučavanja i dušobrižničkih nastojanja vjeroučitelja.

Čitavo se razpravljanje odnosa srednjoškolaca prema vjeronauku temelji u glavnom na izjavama samih srednjoškolaca i akademičara. Kao izvor služila mi je anketa, što sam je proveo na zagrebačkim srednjim školama realnog i gimnazialnog smjera krajem 1940. godine.¹ Tekstovi ove ankete dolaze pod kraticom: M = mladić, D = djevojka. Tome u radnji pridolaze tekstovi katoličkih akademičara i akademičarkâ. Njihovi se odgovori navode pod kraticama: A = akademičarka, Ar = akademičar, a uslijedili su na pitanje: »Moja opažanja i doživljaji u vezi s vjeronaukom za vrijeme srednje škole«. Povrh toga služio sam se podacima i posljedicima dvaju anketa, što sam ih proveo među katoličkim srednjoškolcima krajem 1942. i sredinom 1943. Svaka od ovih potonjih anketa dolazi u izjavama pod kraticom »s« i »k«.

Dobrotom vlč. gg. prof. I. Cirfusa i dr. Salača imao sam pri ruci i njihove ankete. Nekoje izjave, koje sam uzeo iz tih anketa, dolaze pod kraticama C, S, te označuju početna slova njihovih prezimena.² Cjelokupni broj testova, koje sam upotriebio u ovoj radnji iznosi 1429. Od toga je većina anketiranih polazila srednje škole u Zagrebu, a znatan dio u Subotici. Anketirani su sveučilištarci polazili srednje škole u gotovo svim gradovima Hrvatske. Od velikog je značenja, da поближе upoznamo približno stanje vjeronauka i njegov položaj prema ostalim predmetima u vezi s vrijednosnom ocjenom svih predmeta. O tomu nam govore brojitbeni podatci spomenute ankete iz 1940. godine.

Na pitanje koji je moj najmiliji predmet nije odgovorilo: srednjoškolaca: 4 (0,46 %), srednjoškolki: 3 (0,45 %). Odgovori na spomenuto pitanje mogu se po predmetima ovako razvrstati:

¹ Izp. Ivan Škreblić, Dušobrižnik i srednjoškolska omladina, anketa među zagrebačkim srednjoškolcima krajem 1940. Zagreb, 1942., str. 9.

² Ugodna mi je dužnost, da srdačno zahvalim spomenutoj gospođi, nekadanjim nastavnicima na srednjim školama, što su mi s mnogo susretljivosti dali na uvid spomenute ankete.

P r e d m e t i	Srednjoškolci		Srednjoškolke	
	broj od- govora	posto- tak	broj od- govora	posto- tak
Vjeronauk	19	2,20	26	3,90
Jezici:				
Hrvatski	84	9,75	110	16,52
Njemački	25	2,90	70	10,51
Francuzki	80	9,28	88	13,22
Talijanski	19	2,20	9	1,35
Latinski	56	6,50	59	8,87
Grčki	54	6,26	—	—
Prirodne nauke:				
Zemljopis	44	5,10	27	4,05
Poviest	100	11,60	104	15,62
Matematika	102	11,83	41	6,16
Fizika	55	6,38	9	1,35
Kemija	53	6,15	24	3,60
Prirodopis	63	7,31	27	4,05
Etnologija	3	0,35	5	0,75
Psihologija	10	1,16	3	0,45
Higijena	3	0,35	6	0,90
Poviest umjetnosti	6	0,70	1	0,15
Vještine:				
Pjevanje	2	0,23	1	0,15
Crtanje	11	1,28	14	2,10
Gimnastika	38	4,41	7	1,05
Ostali razni odgovori	35	4,06	35	5,25
Ukupno	826	100,00	666	100,00

Na pitanje, *Što me najmanje interesira u školi?* nije odgovorilo: srednjoškolaca: 33 (5,72 %), srednjoškolke: 33 (8,32 %).
Odgovori na to pitanje razvrstani su gotovo jednako kao u predhodnoj skrižaljci:

P r e d m e t i	Srednjoškolci		Srednjoškolke	
	broj od- govora	posto- tak	broj od- govora	posto- tak
Vjeronauk	84	11,74	1	0,24
Jezici:				
Hrvatski	16	2,23	19	4,49
Njemački	34	4,75	26	6,13
Francuzki	35	4,89	24	5,66
Latinski	163	22,77	50	11,79
Grčki	42	5,87	—	—

Prirodne nauke:				
Zemljopis	29	4,05	6	1,41
Poviest	37	5,16	5	1,18
Matematika	110	15,38	105	24,77
Fizika	25	3,49	21	4,94
Kemija	12	1,67	7	1,65
Prirodopis	15	2,09	34	8,02
Psihologija	6	0,84	2	0,47
Higijena	2	0,28	2	0,47
Poviest umjetnosti	4	0,56	—	—
Vještine:				
Pjevanje	10	1,39	3	0,71
Crtanje	11	1,52	29	6,84
Gimnastika	4	0,56	10	2,36
Ostali razni odgovori	77	10,76	80	18,87
Ukupno	716	100,00	424	100,00

Prema tome je vjeronauk kao najmiliji predmet u školi dobio kod mladića 2,20 % odgovora, te stoji jednako s talianskim. Pretekao je: etnologiju, psihologiju, higijenu, poviest umjetnosti, pjevanje i crtanje. Većina se spomenutih predmeta uči tek dva poljeća na svih osam razreda srednje škole. Vjeronauk zaostaje za svim ostalim predmetima, a njegovo je 13. mjesto. Dolazi iza: matematike, poviesti, hrvatskog, francuskog, prirodopisa, latinskog, fizike, grčkog, kemije, zemljopisa, gimnastike i njemačkog.

Vjeronauk kao najmiliji predmet kod djevojaka imade razmjerno veći odziv: 3,90 % odgovora. Razlog je tomu, što je veći dio anketiranih pohađao konfesionalnu školu. Vjeronauk kod djevojaka nadmašuje brojem odgovora: talianski, fiziku, kemiju, etnologiju, psihologiju, higijenu, poviest umjetnosti, pjevanje, crtanje, gimnastiku. Zaostaje za: hrvatskim, poviesti, francuskim, njemačkim, latinskim, matematikom, zemljopisom i prirodopisom, te je na 9 mjestu.

Daleko je poraznija brojčba o vjeronauku kao najmanje zanimljivom predmetu kod mladića. Pogotovu, ako se uzme u obzir da je stilizacija pitanja: »što me najmanje interesira u školi? Zašto?« bila šira negoli stilizacija pitanja o najmilijem predmetu. Vjeronauk je kod mladića došao na treće mjesto najomraženijih predmeta. Iza latinskog i matematike. Naprotiv je kod djevojaka izašao vjeronauk kao najmanje interesantan predmet tek s jednim odgovorom.

Ovi brojčbeni podatci neizravno potvrđuju, da postoji problem vjeronauka u višim razredima srednje škole. Vjeronauk je naime predmet, koji bi trebao imati središnji položaj među svim predmetima u srednjoj školi, jer on daje rješenje o izpravnom naziranju na sviet. Prema svemu što smo mogli vidjeti iz brojčbenih podataka, vjeronauk stvarno ne igra uloge u srednjoj školi.

Na temelju neizravnih upita dobili smo mnoštvo raznih odgovora, kojima mladež vrednuje o vjeronauku i o svemu onome, što je povezano s njime po vanjskoj sličnosti ili unutarnjoj srodnosti. Nastojali smo odgovore srediti u tipove, a mnoštvo je izjava poslužilo kao neki kamečki za izgradnju »mozaika«, kojim nastojimo izvesti sliku odnosa između srednjoškolaca prema vjeronauku i svemu onome, što je vezano uza nj.

Kod toga dobro znademo, da su mladi ljudi, osobito akademičari, u svojim testovima donieli, u većini slučajeva, cjelinu svojih doživljaja i uvjerenja. Mi smo ih za volju mozaične slike gjeđod i drobili, premda dobro znademo, da cjelina doživljaja nije istovjetna zbroju svojih dielova, nego je u izvjestnom smislu više, u izvjestnom smislu drugo.³ No budući da se nastojimo ograničiti na bitne snošajeve, koji nam omogućuju pojmovno utvrditi zahtjeve i shvaćanje mladeži o vjeronauku, mislim, da je to dopušteno. I tako ovaj »mozaik« izjava daje ponajprije obrise vjeronaučne problematike u srednjoj školi, a da kod toga nijesu zanemareni snošaji svietla i sjene, kako ih proživljavaju i osjećaju naši srednjoškolci.

Samo se sobom razumije, da ne želimo pokročiti stopama revolucionarnih pedagoga 20. stoljeća.⁴ Isto tako ne kanimo sliediti zahtjeve pedagogike nepedagoga, koja se očituje u mnogim djelima liepe literature 20. stoljeća.⁵ U rieč: mi ne želimo nikako potvrditi aksiom prije spomenutih pedagoga: »Sve od djeteta.« Na srdcu nam je samo, da se uoče što više osobine naše srednjoškolske mladeži, i da se što sretnije predusretne Sailerova opomena: »Ne ogrieši se o prirodu djeteta.«

I. SREDNJOŠKOLCI

DUŠEVNI PUBERTET MLADEŽI

Pubertetna je dob označena naglim tjelesnim i duševnim razvitkom i sazrijevanjem mladog čovjeka. U normalnim snošajima taj proces počinje sa 11 godina kod djevojčica, a sa 13 kd dječaka. Fiziološka zrelost može nastupiti kod djevojaka između 13. i 16., a kod mladića između 14. i 17. godine. Dakako da se te granice mogu pomaknuti i prema gore i prema dolje, pa se govori o ranom odnosno kasnom sazrijevanju mladeži.

Mladež je u toj dobi obično na oko vesela, pokretna i živahna. Međutim pod nasmiešenim izgledom vanjštine kriju se mnoge

³ M. Pflieger, Religionsunterricht, II., Innsbruck-Wien, 1936, str. 21.

⁴ Izp. Georg Grünwald, Die Pädagogik des 20. Jahrhunderts, Freiburg im Br., 1927., str. 27.-57.

⁵ Friedrich Pagel, Pädagogik der Nichtpädagogen, Erziehungsgedanke in der schönen Literatur des 20. Jahrhunderts, Berlin-Leipzig, 1930, str. 170.

naslage nemira i tjeskobne želje, da što prije riješe mnoge zagonetke života.

Među prvim problemima, koji povezuju romantičnu pustošnost vanjštine mladog čovjeka u nastupima prema vani, da ujedno nastoji proniknuti u zbilju života, jest izbor zvanja. U vezi s pitanjem: što ću ja pridonijeti za dobro čovječanstva? sniva mladež o veličini, jer gleda sebe kao pregaoca, kojemu će biti svijet neobično zahvalan.

Oko trećeg se razreda počinju u dušama srednjoškolaca ustaljivati prve jače pomisli u vezi s pitanjem zvanja. U četvrtom razredu postizavaju svoj relativni maksimum. Oni sami raznoliko obrazlažu ovu duševnu pojavu. Odgovori onih, koji su u trećem razredu počeli misliti na svoje zvanje, glase: »... Jer mi je to samo došlo pred oči duše« (s/II, 64). Drugi neki srednjoškolac obrazlaže ovako svoje razmišljanje o zvanju: »Vidio sam, da sada više nisam diete, nego da se razvijam u mladića, te moram sam ozbiljno promisliti o svojem zvanju« (s/II, 13). Neki opet prikazuje razlog zašto je baš u trećem razredu počeo po prvi puta čovjek počinje tražiti, zašto je i kamo ide...« (s/II, 41).

Izjave srednjoškolaca o pitanju zvanja poprimaju razne oblike. Bit će razmjerno nešto rjeđi oblik i sadržaj odluke o zvanju kao što ih doživio jednom neki svršeni trećokškolac: »Na svoje sam zvanje počeo misliti ozbiljno tek iza trećeg razreda gimnazije. Uvidio sam, da se treba opredieliti za jednu stvar, izabrati zvanje, i nastojati specialno raditi na izgradnji toga zvanja. Opazio sam, da ću kao član jedne velike zajednice morati u toj zajednici vršiti neku funkciju, pa sam odlučio izabrati zvanje, za koje sam bio uvjeren, da najviše koristi donosi narodu. Zvanje, koje mi se onda najviše sviđalo i na koje me je nešto, a ni sam ne znam što, u srcu poticalo« (s/II, 110).

Idealno zvanje, kako ga sebi predočuje recimo jedan trećokškolac, petokškolac ili sedmokškolac, svakako se razlikuju ne samo po širini vrijednostne motivacije izabranog zvanja, nego i blizinom potrebama zbiljskog života. Tako 60 % »kandidata« za pomorske častnike među anketiranim višeškolcima čine petokškolci. Jednako je i sa zrakoplovstvom. Mladima je mašta više zaokupljena vanjskim prednostima pojedinog zvanja.¹

Dok je kod srednjoškolaca pitanje zvanja vezano na stanovitu struku, dotle bi prema prirodi same stvari zvanje srednjoškolke bilo u prvom redu odgajanje svoje vlastite djece u braku. To bi imalo biti prvo poslanje djevojačkih škola. Uz to bi dolazila u izgled zvanja, koja imaju svoj cilj prošireno materinstvo ili sestinstvo.²

¹ Izp. I. Škrebilin, Ideali i krize srednjoškolske mladeži, Zagreb, 1942, str. 12.

² Ondje, str. 17. bilješka.

U početku puberteta osjeća mladež redovito veliku poteškoću kod učenja. To je samo naravna posljedica razvoja, jer iz mehaničkog načina pamćenja prelaze u judiciozno, pa dok je ono prvo ostavlja, ovo drugo još ne postoji. Stoga je škola srednjoškolcima u to doba vrlo teška. U tim godinama mnogi i propadnu. Tu se također pojavljuje odpor prema školi, a i otvorena želja prieći u zanat. K tome neriedko dolazi prvi jači doživljaj ljubavi prema osobi drugog spola.³ To je neridko čisto platonsko nagnuće, prema onom, što mašta, mlada, živahna i poletna sama sataká i projicira na određenu osobu, koju možda poznaje tek iz viđenja.

Dakako, da je tako samo na početku puberteta kod nepokvarene mladeži, da se eros pojavljuje prije seksualnosti. Kako pak zaljubljuvanje srednjoškolaca izgleda u nekim pogubnim okolnostima, prikazuje nam dr. J. Gunčević u knjizi: *Problem zaljubljuvanja na srednjim školama*, Sarajevo, 1941.

Inače želje srednjoškolaca za pjevanjem, čitanjem, športom, i t. d. potječu kojiput i od nesviestne težnje, da se razterete od pritiska, koji ih neprestano progoni, te da zaborave na tjeskobe, kojima se inače teško otimlju.

U svemu, što je mladež sviestno odabrala kao svoje, traži istinu i zbilju života, te po vlastitom uvjerenju grade svoje poglede na probleme, koji je zaokupljaju. Srednjoškolci su prema stvarima, koje nisu zaokupile njihov duh, tek ravnodušni prolaznici, koji s mnogo površnosti »rješavaju« stvari od najvećeg zamašaja. Naprotiv, kod onih pitanjâ, koja im se neumoljivo nameću, te izazivlju tjeskobu, nastoji mladež potražiti istinu kod onih savjetnika, koje ona sama odabire, ali koji su po shvaćanju mladeži u stvarima njihove duševnosti što manje interesirani. Ako se kod toga dogodi, da si mladi čovjek ne može pomoći, jer »nema čovjeka«, tada je mogućnost dvostrukog izlaza: ili da se bori i traži samostalnim naporima izlaz iz dotičnog problema, ili da jednostavno priede preko svega. Neriedko su knjige, slikokaz, krugoval i kazalište činbenći, koji »mjerodavno« rješavaju te probleme.

Pomoću tih pomagala nastoji mladež, koja je za djetinjstva bila pretežno pod utjecajem auktoriteta roditelja i okoline, da procieni ono, što su oni označivali kao dobro. Mladež, što više, vidi često razilaženje njihovih rieči i djela, te tako stvara svoj sud o svemu. Tako dvostruko i licemjerno ćudoređe roditelja ili službenih odgojitelja dovodi mlade ljude u opasnost, da naglo i praktički za dugi vremenski rok, a koji put i za čitav život, ne ravnaju svojih čina prema načelima morala, jer je za njih moral istovjetan s licemjerjem.

---

³ U životopisu dra Ivana Merza nalazimo Ivanove refleksije o njegovoj prvoj ljubavi. U svom dnevniku 9. III. 1914. među ostalim piše i ovo: »Koliku mi utjehu daje vjera, da ću nju istu, tielom i dušom opet vidjeti...« Izp. Dr. Dragutin Kniewald, Dr. Ivan Merz, *Život i djelovanje*, Zagreb 1932, str. 14.

su učile, ali svoja komunistička načela izniele su tek na sveučilištu« (A/8).

A ona najšira okolina naših srednjoškolaca? To je konglomerat prerasnih utjecaja, koji mame mladež: »slikokaz, šarene živopisne slike, zabave, knjige slobodnog, modernog duha, šport i korzo, sve to mnogo više utječe na njenu (djevojčinu) mladu dušu koja kao vosak prima lako sve utiske. Za vjeru, Crkvu i molitvu preostaje u njenoj duši vrlo malo ili možda nikakvo mjesto...« (C/VIII, 3).

I nemojmo se začuditi, ako srednjoškolka sama od sebe napiše sliedeće: »osim sata vjeronauka ona (sc. djevojka) ne čuje nigdje nikakve razgovore o vjeri, čak često i protiv svoje volje ona mora da sasluša mnoge stvari, koje ni najmanje nisu u skladu s nim, što je njena vjera uči...« (C/VIII, 5).

Oko polovice djevojačkih odgovora u C-ovoj anketi nišani i knjiži stanje vjerskog života mladeži na teret vjerski ravnodušno ili protuvjerski razpoložene okoline. »Kod svake ove, koja danas slabo ili nikako ne vjeruje, ima mnogo uzroka od roditeljske kuće ili od koje druge okoline, u kojoj se nalazila.« (A/1).

Ipak postoje i odabrane duše, koje ne lomi nasrtljivost i upornost rušitelja nevinosti i vjere: »... Posjedovala sam neku ... nepovjerljivost prema okolini. Možda i grubost. To je bilo s jedne strane vrlo dobro, jer me nisu mogle svladati nikakve zamke i zapreke. To me je držalo na visini moje samostalnosti...« (A/4).

KRILATICE

Rieč »promičba« imade danas bezbroj značenja. Mi ćemo ovdje nastojati da donesemo neke krilatice, koje su postale svojinom zavedene mladeži. Vidjet ćemo, da i među mladeži radi »promičba«, dakako u lošem smislu rieči.

Nas zanimaju krilatice protiv vjeronauka, vjerskih vježbi, a osobito protiv vjeroučitelja. Kod toga je važno ustanoviti činjenicu, da je veliki dio svih krilatica, koje u »promičbi« imadu sad veći sad manji ugled, uzet iz fraza, kojima se služe stariji.

Nekojima je od srednjoškolaca vjeronauk »bez realne baze« (M/V, 377), te je »dobar za plašenje male djece« (M/V, 435), ili prikladan »za stare bake« (M/V, 444).

Dok vjeronauk nekima »nije potreban« (M/V, 403, 443, 488), a drugima »nije čista nauka Kristova« (M/V, 170, 409), dotle treći dopuštaju, da bi vjeronauk mogao biti kao predmet do petog razreda srednje škole (M/V, 306, 451, 544).

Različite struje, koje žele preoteti mah u pitanju nazora na sviet, učinile su svoje u dušama pojedinaca. To se odražava i u njihovim odgovorima. Oni ovako razmišljaju i zaključuju o potrebi vjere i učenja vjeronauka: »Imademo toliko prećih problema da rješavamo, (nego da učimo) glupe legende i tim nam se legendama sipa piesak u oči. Opravdavamo ... sistem i taj absurd, jer religija opravdava taj sistem« (M/V, 427). »... To je čisto

kapitalistička institucija...« (M/V, 338). — »Čemu mi učimo, kao prvoškolci i drugoškolci židovsku poviest, koja po svom duhu, koja po svojim primjerima, nimalo ne odgovara za odgoj mladeži?« (M/V, 528). — »Danas, kada se u nauci polazi u stvarne, naučne baze, uvidam da su temelji na abstraktnoj bazi, koja u životu čovjeku ne pomaže, nego mu u oči baca prašinu« (M/V, 437).

Ateistički orijentirani srednjoškolci na razne načine izjavljuju svoje nevjerovanje, a kod toga odavaju zagrižljivu fanatičnost. Njima je vjeronauk »čisto zaglupljivanje mozga, o nekakvom Bogu, što ne postoji« (M/V, 331, 332), zatim »gruvanje nekakvih fraza o nekom Bogu« (M/V, 175), »a toliko glup, da vjerujem u taj idiotizam, nisam« (M/V, 74).

Njima je »vjera nesavremena stvar« (M/V, 182), a vjeronauk im je »tendenciozan« (M/V, 419) i »nepotreban« (M/V, 403, 443, 448), jer »nema nikakve praktične vrijednosti« (M/V, 465), ili »će (im) najmanje koristiti u životu« (M/V, 546, 569), a »svaki neka se razvija po svom uvjerenju« (M/V, 488).

Prema podacima, što sam ih izvadio iz spomenute ankete iz 1940. godine, moglo se na temelju ocjene testova zaključiti, da je oko 5 % anketiranih mladića u vjerskoj krizi, oko 7 % da ih je ateistički razpoloženo, a oko 10 %, da ih je vjernika, a ostatak 78 % su ravnodušni prema vjeri. Kod djevojaka u Cirfusovoj anketi provedenoj u Subotici, koju je proveo sam vjeroučitelj, našao sam da od 36 odgovora na pitanje »Što očekujem od vjeronauka?« pet djevojaka nedvojbeno izjavljuje: »ništa«. Što se sve krije iza te izjave i koji su je razlozi stvorili, teško bi bilo naprečac zaključiti, ali da je i tu »promičba« morala strahovito raditi vidi se iz nekih odgovora. Tako na primjer: »Od vjeronauka ne očekujem ništa. Za mene je mnogo točnije da vjerujem u svog Boga na svoj način« (C/VI, 4). Dvije od onih spomenutih 36 nalaze se u očitom vjerskoj krizi: »... Očekujem, da mi se na teorijski način dokaže i da me uvjeri, da Bog postoji, da i ja mogu drugima, koji se rugaju mom »sliplom vjerovanju« dokazati istinitost mog vjerovanja« (C/VI, 2). Tako govori jedna šestoškolka.

Neriedko »promičba« navaljuje na Papu i svećenstvo teškim sumnjama i klevetama, te svećenstvo izgleda u očima mladeži, kao dobro izučeni varalice... »Učimo o nezabludivosti Sv. Ota Pape. Međutim u poviesti je zabilježeno, da su u neko vrijeme i ženske bile Pape, koje nisu živjele nimalo krepostnim životom...« (C/V, 8). »Pa zar papa nije čovjek, kao i ja? Kako je onda nepogrešiv?« — »Kako Aleksandar VI. može biti svet?«¹ — U svetskom ratu blagoslivljalo je svećenstvo oružje svoje domovine. Sv. Otac Papa blagoslovio je talijansko oružje. Zar je on to smio kao otac svih katolika? — Zašto uobće nije katolicima zabranio rat?« — Kojim pravom upotrebljava Crkva anatemu? Dobri Isus nije nikad

¹ Dragutin Kniewald, Omladina i Crkva, u Kršćanska škola XXX (1927), br. 9.-10., str. 100.

nijednog, pa ni najgoreg zločinca odbio od sebe. Zašto to čini Crkva?»² — Od toga nisu manje opasne izjave: »Nevjerujem a pogotovu ne kateheti« (M/V, 429). »Ne mogu da se složim s tom naukom, koju nam podaju stanoviti ljudi« (M/V, 545).

Ovamo se pridružuju krilatice protiv sv. mise, sakramentima: »Više puta nije mi po volji, da se izpoviedam i pričestim, jer mislim, što vriedi to kada kažem grieha jednom svećeniku, koji je kao i ostali smrtni ljudi, kako me on može odrešiti od grieha?« (C/V, 8). »Promičba« je uspjela ustanoviti i broj onih, koji ne žele ili ne trebaju ni Crkve ni sakramenata... »To glupo siljenje mladeži, da idu u crkvu i na izpovied. Ako tko hoće, neka ide sam, a onih 80 % pustite na miru da uživa, osobito u nedjelju u jutro« (M/V, 370).

Iz ovoga se vidi kako je opravdana napomena nekog akademičara, da se n. pr. o Ivani Papisi, ne govori tek u VIII. razredu, nego mnogo prije. Kako će pak vjeroučitelj metodički postupati, da svaki dak uzmogne uvidjeti što vjeronauk znači za njegovu osobu i život, govorit ćemo u drugom dielu ove razprave, u kojem su jače naglašeni didaktički problemi vjeronaučne obuke.

Ovaj inventar krilatica poznaje manje više svaki naš vjeroučitelj, koji je nešto dulje radio sa mladeži u pubertetnoj dobi. Taj inventar krilatica naše srednjoškolske mladeži morao bi poznavati i svaki vjeroučitelj početnik, da može neizravnim osvrtom pravovremeno razpršiti prigovore mladeži. Ti prigovori i imaju svoj korien u vjerskim sumnjama mladeži.

VJERSKE KRIZE

Prema spomenutoj anketi dr. Salača¹ mogao sam razabrati, da od 79 anketiranih mladića tek njih osam nije imalo poteškoća u prihvaćanju vjerskih istina. Kod djevojaka taj broj iznosi na 98 anketiranih 12. Dakle oko 10 % mladića i oko 12 % djevojaka prelazi iz djetinjje vjere u muževnu bez većih poteškoća. Neki pak od njih prolaze uobće bez poteškoća: »Nikad me nisu mučili neki vjerski problemi.« (A/2).² To je svakako vrhunac povoljnog broje-

² Ondje, str. 99.

¹ Dr. Salač je proveo anketu o vjeri i vjerskim sumnjama srednješkolske mladeži. Kod provođenja spomenute ankete držao se metode Georga Wunderle-a. Ta je metoda opisana u knjizi: Georg Wunderle, Glaube und Glaubenszweifel moderner Jugend, Düsseldorf 1932, str. 16-17. Stoga valja napomenuti, da se ova metoda udaljuje od redovite anketne metode time, što imade izcrpni uvod. Taj se uvod sastoji među inim u moljenju vjerovanja, kratkom i neizravnom navještanju cilja ankete i čitanju evanđelja (Ivan 20, 24-29). Dr. Salač je mladeži postavio tri pitanja. Mi smo ovdje uzeli u pretres samo drugo pitanje: »Kuju dogmu kat. Crkve najteže prihvaćam? Zašto?«

² E. Eichele je mnienja, da je razmjerno veći broj onih, koji prelaze iz djetinjje vjere u muževnu bez trzavica, negoli to izvori pokazuju. Izp. E. Eichele, Die religiöse Entwicklung in Jugendalter, Gütersloch 1928, str. 220.

Jakob Hoffmann je dobio na temelju upitnih araka sljedeće podatke o vjerskim sumnjama mladeži: 2/5 testova izvešćuje o čudorednoj borbi u vezi

nja za ovu anketu. Ovamo nismo ubrojili 6 neizpunjenih odgovora mladića. Broj neizpunjenih odgovora djevojaka iznosi 11. Ti su odgovori izostali upravo na kritično pitanje: »Koju dogmu katoličke Crkve najteže prihvaćam? Zašto?« Isto tako nismo uzeli u obzir, da je 7 mladića i 35 djevojaka u cjelosti uzkratilo svaki odgovor na sva tri pitanja spomenute ankete.

Izuzevši onih 10 %, odnosno 12 %, drugi svi prolaze kroz kušnje. Dok se jedni bore, drugi podliežu. Neke je na primjer vjera u život vječni očuvala od nevjerovanja: »... Vjerujem u to (u život vječni) i često me je pomisao na to spriečila da skrenem od vjere« (Sd/29). — Naprotiv se neka od anketiranih pita čemu je potrebno, da su u Bogu tri osobe? Ista nastavlja: »Dovoljno je, da postoji neka religija. A tu religiju si svaki čovjek prije ili kasnije sam i na svoj način izgradi« (Sd/67).

Oko četvrtine mladića i dvie petine anketiranih djevojaka bori se poteškoćama u vezi s dogmom presv. Trojstva. Dobar dio poteškoća izvire iz krivog shvaćanja osnovnih pojmova ove dogme. Zamjenjuju pojam osobe i naravi. Tako na pr.: »Ne shvaćam jednakost Boga Oca sa Sinom« (Sd/75). »Ako su sve tri osobe jedno, kako može Krist biti rođen prije sviiju vijekova?« (Sd/82). »... Kako da se je druga božanska osoba Sin Božji još jedanput rodio?« (Sd/56). »Najteže prihvaćam dogmu, da su u Bogu tri osobe. Jer je Isus bio na zemlji čovjek, dakle ne bi mogao ostati u Bogu« (Sm/6).

Iz toga vidimo, kako je potrebno svom pojmom obraditi metodičku jedinicu o presv. Trojstvu. No kod toga nije dovoljno obratiti pažnju samo poimovnim snošajima u toj jedinici. Vieronaučna obuka ne smije biti samo pouka o vjerskim istinama. Kateheta ne smije biti tek vješti izlagač vjerskih istina. Kateheta mora nastojati da zahvati u čitavu nutrinu mladeži. On će buditi čuvstva udivljenja, zahvalnosti, podložnosti, predanja... To mora činiti sviestno. Čuvstva su kao neki most, koji spaja i povezuje razumske spoznaje s voljnom djelatnošću pojedinca. Osim toga čuvstvena priroda čovjekova najsnažnije sudjeluje u vriednostnom prosuđivanju, ocjenjivanju i provođenju vjerskih istina u život. Tajna presvetog Trojstva ne smije ostati u duhovnom životu mladeži samo jedna zamršena vjerska tajna. Presv. je Trojstvo izvor i norma svake viednote. Ovu dakle najvišu i absolutnu viednost mora katolički učenik doživjeti. Možda najbolje recitiranjem misnog obrasca iz sv. mise o presv. Trojstvu, ili »Tebe Boga hvalimo«.

6 % mladića i oko 5 % djevojaka zaustavlja se na poteškoćama u vezi s Božjim tributima. Najviše poteškoća izazivlje problem viednosti, pravednosti i dobrote Božje.

Oko jedne petine anketiranih mladića i jedna desetina dje-

s vjerskim sumnjama. Jedna petina odgovara spominje samo čudoredne borbe, a jedna sedmina vjerske sumnje bez čudorednih kriza. Izp. J. Hoffmann, Jugendkunde und Jugenderziehung², Freiburg im B., 1922., str. 297-8.

vojaka iznose svoje poteškoće i u vezi s vjerovanjem u djevičanstvo Blažene Djevice Marije, i njezino bezgrješno Začeće i utjelovljenje Kristovo. Ni tu nije manja zbrka pojmova i nejasnost izražavanja. Tako na primjer: »Kako to, da je Marija rodila Isusa kao Boga od sv. Petra, a ne od Boga. Kako on može biti Sin Božji, a ne Petrov? Pomisao, da Bog sve može i tu dolazi« (Sd/66). Ili: »Najteže prihvaćam dogmu, da je Isus bezgrješno začet. Jer kad bi bio bezgrješno začet, to jest izvan prirodnih zakona, onda ne bi bio čovjek i Bog, nego samo Bog« (Sm/2). I opet: »Najteže mogu da shvatim bezgrešno začeće B. D. M. . . . Još i dan danas ne mogu u to da vjerujem. Ja mislim, ako je Djevica Marija rodila sina, onda nije mogla ostati djevicom. Ali Isus je Sin Božji, a Djevica ga Začela pod Duhom Svetim — to je baš ona najosjetljivija točka, koja mi je najnesхватljivija« (Sd/31).

Kod dogme o nezabludivosti Pape nailazimo na zamjenjivane pojma nezabludiv sa pojmom nepogrješiv. Kao proturazlog nezabludivosti Pape donosi Sm/51 tobožnju Ivanu Papisu. Za mladića u testu Sm/77: »bilo je i ima u toj dogmi mnogo nastranosti«. Dakako da i mladići i djevojke s pravilnim pojmovima imaju poteškoća: »Vjerovanje u nepogrešivost pape . . . , jer i sv. Otac Papa je samo čovjek, pa se u svim pitanjima i u svakoj zgodi može prevariti, pa i ako govori »*ex cathedra*«. A osim toga su tu dogmu ustanovili ljudi. Ona ne potječe od Boga, da se u nju može vjerovati bez promišljanja« (Sd/85).

Brkanje se pojmova zamjećuje u jednoj šestini testova mladića, i u $\frac{1}{3}$ djevojačkih odgovora ankete g. Salača.

Oko 8 % anketiranih djevojaka imade poteškoće kod prihvaćanja vjere u zbiljsku prisutnost Kristovu u presv. Oltarskom sakramentu. Zaustavljaju se kod pitanja pretvorbe (Sd/8; 72, Sm/64) i načina zbiljske prisutnosti Kristove (Sd/55; 69). Uza sve izjavljaju nekoje, da vjeruju (Sd/69; 91).

Od ostalih odgovora dolaze u glavnom izražene poteškoće, odnosno sumnje i gdje god prikrivena izjava nevjerovanja, u sljedećim vjerskim istinama: stvorenje svieta, stvorenje čovjeka, čudesa, sakramenti, Crkva, pakao, uzkršnuće Kristovo, uzkršnuće tiela . . . Te poteškoće su izražene sa 1-3 % odgovora anketiranih.

Drugo je pitanje: odakle izvire, kako se odvijaju i kako završavaju te poteškoće, kolebanja i sumnje mladeži? O tome bi na temelju testova mogli reći ovo:

a) Početak poteškoća: »Već u 13. godini pojavio se crv sumnje, pitanja za pitanjem zadavala sam sama sebi, što me prati i da danas, sad u jačoj, sad u manjoj mjeri. — Ima nekad i tako željenih smirenih zatišja, ali je onog prijašnjeg u većini . . .« (A/3), jer na dušu okreće stotinu drugih sumnja, težnja, problema . . .« (A/14). Neka od anketiranih opisuje svoj razvoj, te među ostalim navodi: »IV. razred. Došla je pomalo i sumnja u srce . . .« (A/13). Čitav je razvoj djevojke za godinu — dvie pred razvojem

mladića. Stoga i vjerske krize imaju jači odjek u dušama mladića u četvrtom i petom razredu... »U 4. i 5. razredu gimnazije družio sam se mnogo s onima, koji nisu bili ovako odgojeni, kao ja, premda su se sa mnom nalazili u kongregaciji. Previše druženja s njima i vlastite sumnje o vjeri, nadalje pobuđivanje strasti uzdrmale su i moju vjeru...« (Sm/42). Sumnje o vjeri može izazvati i samo učenje vjeronauka... »Dokazi o egzistenciji Božjoj, ...su mi pokolebali vjeru; od tada sam sam izgubio smisao za učenje toga predmeta, kao predmeta uobće« (M/V, 479)... »Iz svega toga ništa ne razumijem, te polako i ne vjerujem« (M/V, 240).

Donja se granica početka kolebanja u vjeri kod srednjoškola može znatno pomaknuti na niže. Takav slučaj nam je opisan u Lenjinovom životopisu. Voloda je Lenjin slušao razgovore svoga katehete Makarija, komesara Bogotova, svoga otca... »Bog... vino... vješala... sve se to mutilo u dječakovo glavi. I oči mu se napunile suzama. Srce mu je lupalo u grudima. Osjećao je zub bola za nečim, što je odjednom izgubio. Obuzimala ga je sumnja prema komesaru Bogotovu i prema... bogu.«³

»Kad se vratio u svoju sobu, pao je licem na postelju i tu je dugo i beznadno plakao. Probudio ga je brat, koji se vratio oko ponoći. Začudio se, što ga vidi tako uplakana... Mali je Voloda izpričao sve... i stiskajući pesnice progundā: Bog je zao... zao! Stariji ga brat presječe pogledom, zamisli se malo, pa reče tiho i prkosno: — Boga nema. Dečko se povede kao pijan prestrašeno kriknu i onesviesti se.«⁴ To se zbilo već u prvom razredu gimnazije.

b) Što se tiče okoline: Kako presudno utječe okolina na vjerski razvitak mladeži opisuje izjava Sd/50. »Ima više dogma, koje teško shvaćam i u koje sumnjam. O paklu, o sv. Trojstvu. Živim u okolini, koja je protukatolička. Danas se teško nalazi čovjeka, koji bi sve vjerovao, što nalaže Crkva katolička.«

c) Što se tiče tiska. Ovima se okolnostima neriedko pridružuje i loša nečudoredna i protuvjerska knjiga. K tomu pridolazi obće razpoloženje mladeži, da ih zanima »svaka knjiga, koja nosi u sebi ono, što je u životu istinito, pa makar bilo najprostije ili najplemenitije« (M/VII, 376). Mnoge od tih knjiga mlohavje vjersko osvjedočenje. »Prihvaćam sve (dogme) podjednako, ako i kadkada sumnjam u sve. Čitala sam negdje, da samo sitničavi ljudi vjeruju. Shvaćam to, kao da ja vjerujem zato, jer očekujem neku korist. Kad mi se nešto teško dogodi, opet vjerujem, ali onda sam sigurna, da je to stvar srдца, a ne razuma...« (Sd/24).

Na dva sam mjesta naišao na više ili manje očito djelovanje i posljedice od čitanja knjižice: Vasa Pelagić, umovanje zdravog razuma, Zagreb, 1937. Ta knjižica imade 30 stranica. Ona je pan-

³ Osendovski, Lenjin, Zagreb 1930, str. 16.

⁴ Ondje, str. 19.

flet protiv traktata »*de Deo uno*«, protiv vjere, Svetog Pisma, i t. d. Na strani 9. spomenute knjižice piše: »Beg i bog (bogat) imaju isto značenje. Pojam boga nastao je u doba spahiluka.« Vjerojatno je pod utjecajem te knjižice uslijedio odgovor Sd/37 u vezi s teškoćama prihvaćanja dogma kat. Crkve. Odgovor glasi: »bezgrešno začeo BDM. Budući da se protivi zdravom razumu i traži slipeo vjerovanje bez kritike.« Isto tako »mnogo od onih, koji su se ogrinjali na »realnosti i istini« Zolinih djela izjavljuju od reda negativan, protivnički stav prema vjeronauku. Lektira i vjerski život idu neposredno zajedno.«⁵

Čitav se proces kolebanja u različitim vjerskim krizama mladeži razvija na više načina. Neki se tamo iza 18. godine pomalo smiruju. Gledaju na vjerske probleme nešto svestranije. S više mira. S manje naglašavanja svoga »ja«. — Manje imade onih, koji ostaju u neriešenim sumnjama. Naprotiv te sumnje neriedko su uzrok odpadanja od vjere. Još češće biva, da sumnje izmjene ovaj ili onaj članak vjere. Nisu izključene mogućnosti takvog spajanja raznih elemenata, po kojima vjera dobiva posve izmijenjene obrise. Tako na primjer: »... Nikako ne mogu prihvatiti tvrdnju kat. Crkve, da ona naučava vjeru, koja je jedina »prava i spasonosna«. Moje mišljenje je o tom sliedeće: Što je zapravo vjera? Osječaj čovjekove nemoći i nišetnosti u tom golemom i nerazjašnjem prostoru... Vjera je prema tome odraz ljudskog duha i mišljenja. Prva čovjekova filozofija. A kako se može govoriti čija je filozofija točna. Svaki misli, da je njegova, jer u nju vjeruje... Oblik mišljenja tih težnja ograničen je rasom, dobom življenja i položajem (budisti, muslimani i dr.)« — (Sd/93).

Sm/51 piše: »Vjera me potiče na rad i to vjera u Boga i u ništa drugo, ne mislim Boga u onom obliku i stanju kako ga naučava vjera katolička, nego kao neko svrhunaravno biće, koje ja zovem Bog.«

Dakako, da i na tom području nailazimo na brkanje pojmova, nedosljednosti i protivurječja.

II. VJERONAUK

C I L J

Tri su izjave u našoj anketi značajne za uspjeh, odnosno neuspjeh vjeronaučne obuke u srednjoj školi: »Vjeronauk ne postizava svoj cilj« (M/V, 176). »Vjeronauk (je) suviše predmet, jer postizava sve, samo ne svrhu« (M/V, 366). »Vjeronauk — on u prvom redu — nije postigao svoj cilj. Tu se i reorganizacijom nastavnog plana ne bi ništa postiglo« (M/V, 177).

Time dakako ova trojica nisu ništa kazali o cilju vjeronaučne obuke i uzgoje. Oni samo utvrđuju izkuštvom im poznatu činjenicu, da vjeronauk ne postizava ono, poradi čega se on i

⁵ Ivan Škrebliin, *Ideali i krize...*, str. 62.

predaje. Ne postizava sklad nauke sa životom. Nego baš protivno. I po tome pretjerano zaključuju, da je čak i suvišan. [To bi drugi dobronanjerniji izrekli ovako: »Vjeronauk na srednjim školama ne daje ono, što bi jedan osrednji i zreliji katolički intelektualac morao od njega dobiti« (Ar/13), »jer on (vjeronauk) više nego isto drugo može čovjeka da privede na put shvaćanja o svijetu i sebi, i to već u ranijim godinama« (Ar/11)].

U vjeronaučnoj obuci može lako nastati pogibao, da kateheta u neku ruku i previše govori o vjerskim i moralnim zasadama, a da ih ne veže zorno i konkretno na zbiljske probleme života današnje mladeži. Da ne govori ritmom i jezikom mladih duša. Redoviti je posljedak toga, da mladež ne doživi vjerske vrjednote.

Usljed toga se događa, da mladež ne vidi u vjerskim vrjednotama svoje usavršenje, jer ne vidi nužnost, da ih primjenjuje na osobni život. Stoga se čini većem dielu mladeži, da su vjerske vrjednote suvišne. Moralne pak zasade katoličke Crkve mladež neriedko prekroji po svojem nahodenju. To je nažalost u posljednja vremena sve češća pojava. Krivnja za ovo nije samo na učenicima: »vjeronauk je zato u srednjoj školi, da nam pomogne, da nađemo i spoznamo Istinu, ali se na žalost do toga skoro nikada ne dolazi« (A/6). »... Iz gimnazije smo toga radi otišle prilično prazne, pa sam uvjerena, da su mnoge sada zato liberalne, jer nisu mogle dobiti ono, što je mladeži potrebno« (A/20). »... Mislim, da je to uobće pogrješka većine vjeroučitelja. Ne misle da imaju pred sobom vulkane, koji mogu svaki čas izrigati lavu. Oni jedini to mogu smiriti, ako su onakvi, kakvi treba da budu, te ako znadu ljude pripraviti za život i udariti temelje njihovom moralnom gledanju na život i na ono, što on donosi« (A/13).

Kako još zamišlja mladež cilj vjeronaučne obuke i odgoja govore nam sliedeće izjave iz kojih se vidi da srednjoškolke priličnom lakoćom spajaju didaktičke i uzgojne ciljeve vjeronauka u jednu cjelinu.¹

a) »Vjeronauk... treba da nas pripremi za naš budući sveti poziv, da nam daje savršeno vjersko obrazovanje. On treba da nam daje snage za nošenje križa, koji je za nas oređen« (6/VIII, 5). Obrazovne i odgojne elemente povezuju također izjave: C/VIII, 1; 4; C/VI, 5; 6; 7; 8.

b) Po koja izjava naglašuje samo uzgojni cilj vjeronauka. »Tražim od vjeronauka, da nam da jedan dobar odgoj, da u borbi

¹ Uredništvo Kršćanske Škole postavlja pitanje: »Dali je kateheta i može li kateheta biti u današnjoj školi prvi odgojitelj, što se traži od njegovog zvanja i predmeta.« Razmatranjem raznih okolnosti današnje škole, zaključuje uredništvo: »Zato bismo mogli reći, da je naša tragika u tomu, što bismo htjeli i morali biti odgojitelji, a to ne možemo biti radi neuklonivih zapreka« (Kršćanska Škola, XLVI (1942.), br. 5-6, str. 83-84). Bez obzira na poteškoće u postizavanju cilja vjeronaučne obuke, vjeroučitelj mora biti odgojitelj. Odgojni se ciljevi ne smiju lučiti od obrazovnih ciljeva, pa ma vjeroučitelj i ne mogao svršiti vjeronaučno gradivo. I tu ostaje na snazi načelo: non multa, sed multum.

možemo iztrajati i pobediti, da imamo smionosti stupiti pred sviet i davlu reći u oči: ne ćeš nas savladati« (C/VI, 1).

c) Test C/VII, 6 govori upravo nevjerovatnom jasnoćom o obćem cilju vjeronaućnog odgoja i obuke. Među ostalim je u testu C/VII, 6 spomenuto da vjeronauk »pokazuje savršenost i uzvišenost katolićke vjere« i da »razvija ljubav prema Bogu«. Zatim dolazi izravno oćitovanje zadaći i cilju vjeronauka u srednjoj školi: »Zadatak je vjeronauka, da što više goji i razvija tu ljubav (sc. prema Bogu)² i da svakoga poući o glavnom cilju njegovog života, a to se s pravom može oćekivati od njega.«

METODA

Postoji vrela težnja mladenaćke duše da prikupi što više spoznaja. Ako se mladež uvjeri o nužnosti i oćitosti spoznatih istina, ona ih nastoji bezuvjetno provesti u život. Tako mladež izgrađuje na provjerenim spoznajama svoju duševnost i nazor na sviet.

Događa se međutim vrlo često, da mladež osjeća podpunu bezpomoćnost, kad nastoji zahvatiti u vrijednostni sadržaj onoga, što joj se predaje u školi. Prvo pitanje, koje se ućenicima često nameće, a na koje većina gotovo nikada ne nalazi željenog odgovora, jest pitanje, ćemu služi ovaj predmet u školi? Zašto ga mogu upotriebiti? Kada ga mogu pouzdano primieniti? Ne nađe li ućenik na to pitanje odgovor, takav predmet gubi u njegovim oćima vrijednostno opravdanje.

Dogodi li se to sa vjeronaukom, ruši se, ili u nešto sretnijem slućaju, ljulja se, ućenikov kršćanski nazor na sviet. Zato je veliko i nikada dosta naglašivano pravilo: 1.) Obućavaj tako, da bude sve blizu životu, još više — obućavaj za život! Da to bude, treba izkorištavati zor i predoćbe, koje su mladi ljudi stekli. Preko zora i predoćbi ućvršćuj i proširuj spoznaje u onom obsegu, koji odgovara njihovoj razvojnoj dobi. — 2.) Svagdje treba uposliti mladog ćovjeka, da se provede naćelo samoradinosti, jer se time mladi ćovjek osamostaljuje za život, da poblize upozna i proživljuje vjerske vrijednote. — 3.) Valja nastojati, da ova samoradinost bude što spontanija.¹ Ako kojom nesrećom odpadnu takvi preduvjeti zdrave vjeronaućne obuke, tada je promašena tako reći zadnja mogućnost, da mladež na vjerskom uvjerenju sagradi kršćanski znaćaj, a posljedice toga su neizrecive...

A. Promotrimo pozitivne vrline vjeroućiteljeve u metodićkom radu. Ako katehet izkorištava psihologijsku i enciklopedijsku koncentraciju u vjeronaućnoj obući, on je ćini ne samo zanimljivom, nego pomaže da vjeronauk primi prvo mjesto među pred-

² Tako je sveti Augustin upućivao Deogratias-a o cilju vjeronaućne obuke. Izp. De catechisandis rudibus, IV., 8.

¹ »Osnovno naćelo savremenih didaktićkih metoda je aktivitet i spontanitet, a izvorne snaže za obrazovno formiranje potražuju se iz ćovjekova totaliteta.« (Vlado Petz, Temelji savremene didaktike, Zagreb 1940, str. 83).

metima, da postane najmilijim predmetom. Tako na primjer srednjoškolci i akademičari razlažu učinke metodičkog postupka. Njima je vjeronauk najmiliji predmet, »jer imamo izvrstnog profesora, koji nije dosadan, nego nas upoznaje i sa svjetovnim znanostima, on divno tumači, mora ga se slušati« (D/IV, 120).

Mladež privlači blizina života: »Velečastni duhovnik iznosi teoriju u praktičnim primjerima, koji će nam dati u životu određen pravac« (D/IV, 266). »Na satu vjeronauka je tako zanimljivo. Ne mislim reći zabavno — nego u pravom smislu zanimljivo. Tu čujem najbolje savjete, koje ćemo trebati u životu« (D/IV, 301). Naprotiv, tumačenje mora biti vrlo liepo, ali ne smije biti daleko od života: »Kateheta je znao vrlo liepo tumačiti, ali je bio daleko od realnosti« (A/9).

Ova blizina života pogoduje i doživljavanju vjerskih vrijednota. Mi dobro znamo, što za kršćanski život znači doživjeti vjerske vrijednote. Za naše srednjoškolce je to vrlo važno, jer bez doživljaja vjerskih vrijednota vjerske su spoznaje prolazne, a predodžbe neplodne.² Ono, što je doživljeno, postaje u sličnim ili oprečnim okolnostima života, već snagom samog prvotnog doživljaja, bilo po istovjetnosti ili suprotnosti, opet nazočno i jasno, a volja se neriedko priklanja, da pođe utrtom stazom prvotnog doživljaja, pogotovu ako on dočarava ugodnu i liepu uspomenu. Doživljaji, bili oni ugodni ili neugodni, neprestani su podstrekači, koji svojim uspomenama savjetuju i usmjeruju našu djelatnost. — O doživljavanju vjerskih vrijednota imade tek koji odgovor. Mi ih donosimo. »Ako je s nama vjeroučitelj proživljavao razne događaje, te nam ih blago tumačio, to je povoljno djelovalo na nas. Pod satom smo ga svi rado slušali, ako nas je znao zainteresirati zgodnim primjerima, tako da predavanje nije bilo monotono.« (Ar/10). »... Kad bi učenici naučili vjeronauk, a i proživjeli svoju vjeru, tada bi uspjeh bio potpun.« (A/6).

Ovo doživljavanje, osobito u nižim razredima, veže se uz predodžbeni život djeteta, i što je obuka zornija, to je njezin uspjeh sigurniji i trajniji. U ponekom odgovoru nailazimo na tragove doživljajne obuke i načina reprodukcije doživljaja, a isto tako i dobro naglašeno načelo samoradinosti sa strane djeteta: »Kateheta... je pričao zgode iz biblije, pa stvarno pokazivao. Na primjer Davida i Goliata — pravio pračke od gume. Davao nam slikati pojedine stvari, kao prielaz preko Crvenog mora... jaslice iz najbliže crkve ili kapelice...« (A/20).

Podvrgnimo analizi sljedeću izjavu: »Mnogo je značilo i to, da nam je nastavnik iz vjeronauka bio kroz četiri godine isti vč. gospodin, s prokušanom metodom, zanimljivim načinom tumačenja. A da smo razmjerno vrlo dobro znale vjeronauk, zasluga je njegovog načina rada. Neki drže tu metodu zastarjelom, ali koliko ja poznam đaćku dušu, mislim, da je preporučljiva. On je naime

² Izp. M. Pfliegler, Relegionsunterricht I., str. 212.

svaki put izpitivao, onda bi uzeo novo gradivo, koje smo ukratko ponovili. Nije bilo nikakvog izpitivanja po partijama, nego uvijek pomalo iz čitave građe, tako da se uvijek ponavljalo i imalo pred očima važnije momente iz čitave građe...« (A/2).

Bez obzira na pitanje zastarjelosti metode, sigurno je uputno prije svake nove metodičke jedinice izvući i provjeriti dovoljno predznanje đaka. To stvara dobru psihološku pripravu zato. Povrh toga može ponavljanje služiti kao pravi uvod u novu, ali u nekim stvarima srodnu metodičku jedinicu. Svakako je pohvalno, što je spomenuti kateheta tražio, da učenici znadu ukratko važnije vjeronaučne zasade.³ Isto možemo reći i za pojedina ponavljanja. Tim je ponavljanjima cilj: ukratko sažeti predmet i glavne posljedke metodičke jedinice. A ona »zastarjelost« sastojala se valjda u načinu, kako je uzimao gradivo. Ako je neprestano docirajući uzimao gradivo, tada bi tu »metodu« mogla skoro posve nadomjestiti i sama knjiga. Ako je pak nastojao privući pažnju i suradnju svojih učenika, da ukratko poda okostnicu novog gradiva, naviestivši cilj nove jedinice, tada je njegov postupak barem djelomično bio ispravan. Ako je uz to proveo tako zvano psihološko i etičko⁴ pretresivanje građe, te izveo onaj tako važni i potrebni prielaz iz škole u život, njegovom radu nema prigovora. Što više, katehet je time zbacio odgovornost za nehaj i nevjerovanje u vjerske istine sa sebe na pojedinog đaka.

B. Negativnosti, koje đaci pripisuju tumačenju vjeronauka.

a) Metoda dociranja. »Tumačenje je vjeronauka bilo na podpuno dogmatski način, samo dociranje... Još nije prodrla u škole metoda samorada... Sami profesori, pa i g. katehete, prošli su školu, gdje se učilo pretežno dogmatski...⁵ Mogu sa sigurnošću ustvrditi, da je vrlo potrebno mnogo važnosti polagati na satove vjeronauka, ali takove, u kojima će se mladeži na jedan uvjerljiv način raztumačiti vjerske istine, upoznati ih s njima i produbiti ih što je bolje moguće...« (A/10).

b) Metoda reproduciranja učbenika. Ali ono »dogmatsko«, »dociranjem« provedeno tumačenje i obrađivanje pojedinih istina čini nam se boljim negoli pusto zadavanje po knjizi. Jedna je od svrha vjeroučiteljeva rada u školi, da preko obučavanja uputi i pomogne učenicima, da se uzmognu služiti učbenikom, a ne reproduciranja učbenika.⁶ Imade u tom smjeru i težkih propusta sa strane kateheta: U nižim razredima (tako govori A/15) imala sam katehetu, koji je uglavnom spavao za vrijeme sata... tumačio je

³ Sva se opravdanost toga postupka vidi jasno u vezi s poglavljem »vjerske krize«.

⁴ Izp. Stjepan Kramer. Religijska doživljajna obuka, Zagreb 1943, str. 14.

⁵ Zanimljivo i duboko primjećuje Georg Bernanos u Journal d' un curé de campagne: »Sve zlo ne dolazi od učitelja, nego od uzgoja, koji su oni primili i nama podali. Jer nisu znali na drugi način misliti i osjećati.« (G. B. Tagebuch eines Landpharrers, Leipzig 1938, str. 55.)

⁶ Izp. Mayer, Katechetik, str. 76.

tako, da je uglavnom uvijek čitao od slova do slova iz knjige... Odgovarale smo često čitajući iz knjige. Vjeronauk je bio predmetom smieha... »Ja sam doduše vjeronauk uvijek učila i najbolje ga znala, ali je školska knjiga premalo mogla dati, kad nije bilo nikakvih tumačenja...« (A/6).

c) Metoda vjeroučitelja, kojemu je obuka vjeronauka i dušobrižničko djelovanje sporedno zanimanje. Jedan od anketiranih donosi poraznu konstataciju: »Od svih profesora najviše nam je omrznuo kateheta. I katolicima. Razlog je tomu, što nam je malo dao, a ono što nam je dao, bilo je na surov način iznešeno bez sistema, a uz to nam je najviše smetao u apostolskom radu... Kateheta ne smije biti po potrebi službe, nego samo onaj, koji ima za to volje.« (Ar/8).

Pođe li vjeroučitelj kojim od spomenutih putova, tada nije čudo, ako se srednjoškolci u vezi s pitanjem što ih u školi najmanje interesira, izraze ovako: »Najmanje me zanima vjeronauk zbog lošeg razlaganja g. profesora« (M/V, 24), »... jer naš profesor slabo tumači...« (M/V, 35), »... nema ništa zanimljiva i uvijek je sve jednolično« (M/V, 23). »Vjeronauk mi je dosadan prvo zbog profesora, koji ga predaje...« (M/V, 202), »... jer ni profesor, a ni sam predmet, još ni jednom nisu uspjeli, da me barem malo zagriju za njega« (M/V, 203).

Mnoštvo je takovih i njima sličnih primjetbi i prigovora preda mnom. Mi ćemo ovdje donieti nekoliko izjava, da osvijetlimo pokoji važni momenat, što odlučno utječe na takovo razpoloženje u dušama mladeži: Vjeronauk je najmanje interesantan predmet, »jer se bavi nepraktičnim problemima« (M/V, 367). »Imam profesora, kojega nikada ne zadovoljim, traži učenje na pamet, koje me ubija« (M/V, 347). »Vjera (vjeronauk! op. moja) također ne bi spadala u školu, premalo imaju vremena g. svećenici, da nam tumače vjerske tajne. Zato mi padamo u bezvjerje ili u krivo-vjerje« (M/V, 375). »... Svaku volju gubim za njega (sc. za vjeronauk, op. m.), kad imamo vjeroučitelja, koji nikako ne spada u našu sredinu, koji ne razumije dački život, i nema nikakvog smisla za njega. Ne daje predmetu nikakve interesantnosti« (M/V, 409). »Najmanje me interesira vjeronauk, što ne znači, da sam protiv religije« (M/V, 534). »... Radi dogmatskog tumačenja. To bi inače mogao biti najljepši predmet« (M/V, 522).

Sve smo ove izjave donieli tek u želji, da se lakše uvidi, gdje što zapinje. Gledajući pozitivne izjave o metodičkom radu kateheta mogli smo zamietiti, da je razmjerno malen broj kateheta, koji bi ispravno nastojali svojim metodičkim postupkom prilagoditi vjeronaučnu građu duševnosti mladeži, da ih ova prodube, proživí učini dielom sebe.

Još danas ostaje dobar dio istine u onom, što je Dr. F. Barac već g. 1905. tako iskreno i muževno napisao: »I mi radije svaljujemo krivnju — to je najkomodnije — zbog nedostatka vjere i

svaki put izpitivao, onda bi uzeo novo gradivo, koje smo ukratko ponovili. Nije bilo nikakvog izpitivanja po partijama, nego uvijek pomalo iz čitave građe, tako da se uvijek ponavljalo i imalo pred očima važnije momente iz čitave građe...« (A/2).

Bez obzira na pitanje zastarjelosti metode, sigurno je uputno prije svake nove metodičke jedinice izvući i provjeriti dovoljno predznanje đaka. To stvara dobru psihološku pripravu zato. Povrh toga može ponavljanje služiti kao pravi uvod u novu, ali u nekim stvarima srodnu metodičku jedinicu. Svakako je pohvalno, što je spomenuti kateheta tražio, da učenici znadu ukratko važnije vjeronaučne zasade.³ Isto možemo reći i za pojedina ponavljanja. Tim je ponavljanjima cilj: ukratko sažeti predmet i glavne posljedke metodičke jedinice. A ona »zastarjelost« sastojala se valjda u načinu, kako je uzimao gradivo. Ako je neprestano docirajući uzimao gradivo, tada bi tu »metodu« mogla skoro posve nadomjestiti i sama knjiga. Ako je pak nastojao privući pažnju i suradnju svojih učenika, da ukratko poda okostnicu novog gradiva, naviestivši cilj nove jedinice, tada je njegov postupak barem djelomično bio ispravan. Ako je uz to proveo tako zvano psihološko i etičko⁴ pretresivanje građe, te izveo onaj tako važni i potrebni prielaz iz škole u život, njegovom radu nema prigovora. Što više, katehet je time zbacio odgovornost za nehaj i nevjerovanje u vjerske istine sa sebe na pojedinog đaka.

B. Negativnosti, koje đaci pripisuju tumačenju vjeronauka.

a) Metoda dociranja. »Tumačenje je vjeronauka bilo na podpuno dogmatski način, samo dociranje... Još nije prodrla u škole metoda samorada... Sami profesori, pa i g. katehete, prošli su školu, gdje se učilo pretežno dogmatski...⁵ Mogu sa sigurnošću ustvrditi, da je vrlo potrebno mnogo važnosti polagati na satove vjeronauka, ali takove, u kojima će se mladeži na jedan uvjerljiv način raztumačiti vjerske istine, upoznati ih s njima i produbiti ih što je bolje moguće...« (A/10).

b) Metoda reproduciranja učenika. Ali ono »dogmatsko«, »dociranjem« provedeno tumačenje i obrađivanje pojedinih istina čini nam se boljim negoli pusto zadavanje po knjizi. Jedna je od svrha vjeroučiteljeva rada u školi, da preko obučavanja uputi i pomogne učenicima, da se uzmognu služiti učenikom, a ne reproduciranje učenika.⁶ Imade u tom smjeru i težkih propusta sa strane kateheta: U nižim razredima (tako govori A/15) imala sam katehetu, koji je uglavnom spavao za vrijeme sata... tumačio je

³ Sva se opravdanost toga postupka vidi jasno u vezi s poglavljem »vjerske krize«.

⁴ Izp. Stjepan Kramer, Religijska doživljajna obuka, Zagreb 1943, str. 14.

⁵ Zanimljivo i duboko primjećuje Georg Bernanos u Journal d' un curé de campagne: »Sve zlo ne dolazi od učitelja, nego od uzgoja, koji su oni primili i nama podali, jer nisu znali na drugi način misliti i osjećati.« (G. B., Tagebuch eines Landparrers, Leipzig 1938, str. 55.)

⁶ Izp. Mayer, Katechetik, str. 76.

tako, da je uglavnom uvijek čitao od slova do slova iz knjige... Odgovarale smo često čitajući iz knjige. Vjeronauk je bio predmetom smieha... »Ja sam doduše vjeronauk uvijek učila i najbolje ga znala, ali je školska knjiga premalo mogla dati, kad nije bilo nikakvih tumačenja...« (A/6).

c) Metoda vjeroučitelja, kojemu je obuka vjeronauka i dušobrižničko djelovanje sporedno zanimanje. Jedan od anketiranih donosi poraznu konstataciju: »Od svih profesora najviše nam je omrznuo kateheta. I katolicima. Razlog je tomu, što nam je malo dao, a ono što nam je dao, bilo je na surov način iznešeno bez sistema, a uz to nam je najviše smetao u apostolskom radu... Kateheta ne smije biti po potrebi službe, nego samo onaj, koji ima za to volje.« (Ar/8).

Podje li vjeroučitelj kojim od spomenutih putova, tada nije čudo, ako se srednjoškolci u vezi s pitanjem što ih u školi najmanje interesira, izraze ovako: »Najmanje me zanima vjeronauk zbog lošeg razlaganja g. profesora« (M/V, 24), »... jer naš profesor slabo tumači...« (M/V, 35), »... nema ništa zanimljiva i uvijek je sve jednolično« (M/V, 23). »Vjeronauk mi je dosadan prvo zbog profesora, koji ga predaje...« (M/V, 202), »... jer ni profesor, a ni sam predmet, još ni jednom nisu uspjeli, da me barem malo zagriju za njega« (M/V, 203).

Mnoštvo je takovih i njima sličnih primjetbi i prigovora preda mnom. Mi ćemo ovdje donieti nekoliko izjava, da osvietlimo pokoji važni momenat, što odlučno utječe na takovo razpoloženje u dušama mladeži: Vjeronauk je najmanje interesantan predmet, »jer se bavi nepraktičnim problemima« (M/V, 367). »Imam profesora, kojega nikada ne zadovoljim, traži učenje na pamet, koje me ubija« (M/V, 347). »Vjera (vjeronauk! op. moja) također ne bi spadala u školu, premalo imaju vremena g. svećenici, da nam tumače vjerske tajne. Zato mi padamo u bezvjerje ili u krivo-vjerje« (M/V, 375). »... Svaku volju gubim za njega (sc. za vjeronauk, op. m.), kad imamo vjeroučitelja, koji nikako ne spada u našu sredinu, koji ne razumije dački život, i nema nikakvog smisla za njega. Ne daje predmetu nikakve interesantnosti« (M/V, 409). »Najmanje me interesira vjeronauk, što ne znači, da sam protiv religije« (M/V, 534). »... Radi dogmatskog tumačenja. To bi inače mogao biti najljepši predmet« (M/V, 522).

Sve smo ove izjave donieli tek u želji, da se lakše uvidi, gdje što zapinje. Gledajući pozitivne izjave o metodičkom radu kateheta mogli smo zamietiti, da je razmjerno malen broj kateheta, koji bi ispravno nastojali svojim metodičkim postupkom prilagoditi vjeronaučnu građu duševnosti mladeži, da ih ova prodube, proživi učini dielom sebe.

Još danas ostaje dobar dio istine u onom, što je Dr. F. Barac već g. 1905. tako iskreno i muževno napisao: »I mi radije svaljujemo krivnju — to je najkomodnije — zbog nedostatka vjere i

morala u naše mladeži i inteligencije na razrovane prilike našega doba, na obćenitu krizu misli, volje i rada, na to da otimlju mah indiferentizam, skepticizam, materializam i t. d., a nemamo snage, da sebe upitamo, nismo li mi učitelji vjere, svojom metodom, svojim knjigama, svojim taktom suradnici i rasadnici jadu, koji nas tišti i na koji se tužimo.«⁷

DIDAKTIČKA POMAGALA

Vjeroučitelj je dužan metodički obrađivati vjeronaučnu građu. Ipak samim metodičkim obrađivanjem vjeronaučne građe ne bi vjeroučitelj mogao postići sve ono, što je potrebno za produblјivanje vjerskog života mladeži i njezinog naziranja na sviet. Ovo produblјivanje može se pospješiti dobro vođenim i pripravljenim debatama na temelju lektire i referata. Kod takovih će debata učenici bistriti pojmove spoznaje. Približit će se upoznavanju unutarnje nuždnosti vjerskih istina. Jednako će učenicima biti olakšano da dožive vjerske istine.

Lektira. Nekoji akademičari i akademičarke govore spontano u vezi s pitanjem: Moja opažanja i doživljaji u vezi s vjeronaukom za vrijeme srednje škole«, da je gotovo neobhodno potrebno, da se vjeroučitelj brine za đacku, osobito za vjeronaučnu lektiru. Moramo im priznati, da u toj stvari imaju ne samo izpravno shvaćanje, nego da oni uviđaju svu opravdanost i važnost toga zahtjeva.

Donosimo jedan od najdublјih odgovora u tom smjeru: »Moje je uvjerenje, da bi za vjeronauk trebala biti propisana literatura isto tako kao za druge predmete. Tako bi moglo doći do većega kontakta između učenika i katehete, a i znanje, koje se iz vjeronaučnih knjiga (crpe), bilo bi učenicima dublje i shvatljivije... Mislim, da bi bilo dobro, kad bi sat vjeronauka bio posebno, a posebno sat vjeronaučne literature sa debatama« (A/9).

Svakako bi trebalo u višim razredima, osobito u 5, 6 i 7 povisiti broj sati iz vjeronauka od 2 na 3, da bi vjeroučitelj mogao posvetiti dva sata tjedno metodičkom uzimanju građe, a treći bi sat bio nešto više satom inicijative samih đaka. I onako se uslied raznih okolnosti često gubi jedan od dva sata i tada, kad je redovita obuka. Ipak nam se čini, da je onaj treći sat samo liepa želja.¹

Dobro naglašuje neki akademičar: »Đacima se treba približiti, treba ih shvatiti. Zgodno bi bilo, da su vjeroučitelji u što bližem privatnom kontaktu sa đacima, gdje (bi) im lako davali potrebne upute, ... brinuli se za njihovu literaturu. Dobru knjigu mora kateheta imati uvijek na raspolaganju za svog đaka« (Ar/7). I doista su neki od kateheta liepo shvatili i provodili dušobrižnički apostolat. Nisu bili samo profesori. To izjavlјuje na primjer

⁷ Katolički List LVI. (1905), br. 37, str. 444.

¹ Na jednoj od zagrebačkih srednjih škola zamolile su učenice same taj treći (privatni) sat vjeronauka. Na taj sat vjeronauka dolazile su svojevoljno, one koje su htjele.

A/1: »Kateheta je davao literaturu.« Ili: »Vjeroučitelj je znao više jezika, pa je kolegicama preporučivao knjige. Ne smeta, što je to bilo popraćeno nekim ljudskim slabostima: »To im je ujedno išlo u račun, tako da smo mi ostali mogli vidjeti koliko su one obražene, da mogu tobože i naučne vjerske knjige čitati na tom jeziku« (A/14).

Ovo neprimjetno, nenametljivo, uvijek pripravno posuđivanje prikladnih knjiga mora izvesti kateheta sam. Često i na svoj račun, jer nije izključena pogibelj, da strada koja od tih knjiga. To valja činiti iz mnogostrukih razloga, koji su po sebi očiti i jasni, jer vrlo riedko će se naći po koji đak, koji bi činio, kao što je činila A/2: »... jer me je interesirao predmet, pročitala sam po koju knjigu, koja obširnije obrađuje pojedinu partiju, i vrlo sam se veselila solidnom znanju, koje sam stekla iz tog predmeta.«

D e b a t a. Ovim podavanjem lektire đacima, kateheta sprema i osposobljuje veći broj onih, koji će moći ući u debatu. To je osobito važno za slučaj, ako je razred raznoliko orijentiran obzirom na vjerske, moralne i socialne vrjednote.

Đaci žele i traže ovakova razpredanja: »Bez debata ne bi nikad smjelo biti vjeronauka...« (A/9). »Sve liepo protumačiti i pustiti se u razpravljanje s učenicima...« (A/12). »Trebalo više debata i objekcija, nego ubacivanja činjenica« (Ar/3). »Uvijek mi je imponiralo, kad nas je kateheta znao zgodimice uviești i u samu filozofiju i kad je s nama zajedno razpravljao o vjerskim stvarima, dopuštajući da slobodno kažemo svoje misli« (Ar/5). »Kolege su osobito voljeli katehete, koji su se upuštali u diskusije. Ako se pojedini kateheta nije upuštao u diskusije ili ih je naglo prekidao, smatrali su ga glupim...« (Ar/6).

Đakovi da te debate iziskuju velike napore i spremu. »Satovi vjeronauka bili su satovi otvorene borbe, dolazilo je do žestokih diskusija, padala su različita pitanja i primjetbe, i najviše je ovisilo o nastavniku vjeronauka, da li je zainteresirao učenice i onemogućio svaku neozbiljnu i nedostojnu primjedbu. Dolazilo je upravo do borbe i za nadmoć i auktoritet između nastavnika i onog ljevičarskog diela učenica, i gdje je nastavnik uživao auktoritet i imponirao im svojim nastupom, u pojedinim situacijama, i znanjem. bio je vjerski život na školi dublji i bolji« (A/17).

Zahtjeve mladeži, da što više sudjeluje u razpravljanju vjerskih problema u vezi s njihovim poteškoćama, ne smije se mimoći. Tako se ponajviše daje mladim ljudima mogućnost samoradinosti. Razumije se samo po sebi, da se mora pripaziti na svaku pretjeranost u tim razjašnjivanjima. Ako đaci već prije nisu dobro uvedeni u način samoradinosti, tada postoji u doba najviše razvijenog kritikanstva (6. i 7. razred) opasnost prevelike slobode u pitanjima i načinu govora. U takovu je slučaju bolje, da je vjeroučitelj suzdržljiviji u dopuštanju i proširivanju takovih razprav-

² Izp. A. Mayer, Katechetik... Freiburg i/Br., 1928, str. 162.

ljanja.² U tim naime godinama nastoje đaci, »što više razvući debate« (A/1), »ali (se) to radi ne iz interesa, nego zato, da se utuče vrijeme i da kateheta ne izpituje« (A/2 i 6).

Učenje pak vjeronauka bez ikakvog aktivnog sudjelovanja, odnosno uz samo pasivno sudjelovanje učenika, imade po vjerski život učenika u kasnijem životu teške posljedice: »Sve su bez kmentara slušale vjeronauk i učile onoliko, koliko je tražio kateheta. Vrlo je riedko došlo do kakovih pitanja, a do debata još maje« (A/8). »... Šteta je u tome vrlo velika. Evo zašto. Kad danas susretne mnogo kolegice iz srednje škole, koje su obavljale točno sve propise i zahtjeve g. ketehe, ne mogu vjerovati, da od svega onoga, što su čule, nisu skoro ništa ili vrlo malo zadržale. Učile su, polazile na sv. misu, sv. izpovied i sve ostale dužnosti-bezpriekorno, a ipak nisu od toga poniele ništa u život...« (A/10).

Tako, eto, debata vuče na samoradinost, samoradinost vodi k doživljajima vjerskih vriednota, a to je ono, što je najodlučnije po vjerski život mladog čovjeka. U vezi s debatama o vjeronauku valja nam uočiti još nekoliko važnih činjenica, kojima se služe komunistički orijentirani đaci, odnosno njihovi vođe.

»Odnos između katehete i mojih kolegica bio je prilično indiferentan, osim nekoliko vrlo loših tipova, koji su kateheti postavljali mnogo zasjeda (da ga natuku) i jednog diela dobrih katolika, koji su za katehetu znali mnogo učiniti, t. j. bilo je potrebno, da se u vrlo čestim, prilikama na satu vjeronauka razvije oštra debata. — Komunisti (pravo organiziranih 6), socialisti 2, indiferentnih, odnosno onih, koji su uvijek bili uz komuniste, premda više put šuteći, bilo je oko 25, a organiziranih katolika i katolikinja ukupno 11. — Od tih su u debatama sudjelovali jedino komunisti i križari. Komunisti su se za svako predavanje iz vjeronauka dosta dobro spremili, a od organizovanih vrlo malo je bilo onih, koji su dobro znali gradivo. Radi toga je uvijek na koncu izgledalo, kao da u istinu imaju pravo komunisti. Iz toga je sledilo to, da je vlč. g. kateheta morao sam debatirati s njima, a on je uvijek bio vrlo uzrujan, kad je vidio, da dobri katolici ne znaju odgovoriti na najjednostavnija pitanja, pa je češće odgovarao više kao da se pravda, nego da razjasni stvar. — Vrlo veliki jad, koji je uhvatio katehetu (jednom je bacio ukoričenu knjigu i razparao uho jednom kolegi) stvarao je nesimpatiju prema njemu, a i time je volja kod onih, koji su inače bili prilično dobri, ali ih je trebalo osvojiti, tako oslabila, da su se uvijek pridružili na protivnu stranu« (A/9).

U takovim okolnostima ne preostaje kateheti nego da misli na podesan način barem prigušiti protuvjersku promičbu. Mnogim se stvarima može pomoći osnutkom i zdušnim vođenjem kojeg društva. Dušobrižnik na srednjim školama mora biti u vezi s katoličkim društvima, u kojima su njegovi đaci članovi. Dužnost mu je preporučivati kat. društva u kojima se okuplja mladež. Što više, naj-

bolje bi bilo, da je i sam uposlen u tim društvima, ma da to nije uvijek lako provedivo. Posve je opravdan zahtjev: »Ne bi smjelo biti katehete, koji ne bi organizirao dobre katolike, jer tako će najviše približiti praktičnom katoličkom životu svoje učenike« (A/1). Dobro vođenim društvom može se mnogo učiniti. Eto, što nam govori o tome test A/12: »U razredu je bilo nekoliko komunisti i komunistkinja, koji su uvijek pravili nered i nastojali izrugati vjeroučitelja, a on im je i odgovarao, ali sve je bilo bez uspjeha. Komunisti su učili dobro vjeronauk (za ocjenu) ... zato su uvijek nastojali debatirati o raznim vjerskim pitanjima, jer su znali, da ti katolici đaci ne znaju ništa o tome, a zašto su oni već imali svoj komunistički komentar. Naš katolički đak bi se koprcio i branio, dok ga ovaj ne bi podpuno izrugao. Kad je osnovano križarsko društvo, gdje su učenici sa strane duhovnika i starijih bili upozoreni na tu veliku pogrješku našeg đačtva (ne učiti vjeronauk, jer kateheta ne će dati drugi red) i na sastancima i privatno dali se na proučavanje važnih vjerskih pitanja — počeli su oni pobijati komuniste i njih izrugivati.

Izsmjehivanje, ruganje, »uništavanje« protivnika u debati i sličnim zgodama ne možemo smatrati načelom naše borbe. Naš je vrhovni zakon ljubav. Ako ljubavi nema u našem mišljenju, govoru i djelovanju, mi možemo »odieliti duhove³«, ali će uspjeh apostolskoğa djelovanja biti trenutačan i neznan, a gubitci osjetljivi i trajni.

Jedan jedini od anketiranih traži bilo kakvu debatu, jer će vjeroučitelj na taj način upoznat i mišljenje svojih đaka, pa će pronaći i smjer, da može na njih djelovati« (Ar/10). Tamo, gdje još nema tih razpravljanja, zgodno je, da kateheta sam postvi đacima više objekcija za rješavanje. Na pr.danas se postavi objekcija, a drugi se put ima donieti njeno rješenje — pismeno ili ustmeno. »Tako se među učenicima razvija zanimanje i debata« (Ar/3).

Referati. U čitavoj anketnoj građi spominje jedan jedan jedini referate: »Referati iz crkvene poviesti, koje smo mi đaci držali u VIII. razredu, više su zanimali kolege, nego sama predavanja kateheta« (Ar/6). Ipa su ti referati, koliko mi je poznato, bili uobičajeni barem još kod nekih kateheta. Pri ruci su mi upravo referati učenica V., VII. i VIII. razreda. Ne će biti zgoroga, da ih pogledamo prema njihovim temama. Iz petog razreda: »Krapinski čovjek i njegovi suvremenici«;⁴ »Jedinstvo rimo-katoličke crkve«; »Svetost rimo-katoličke crkve«; »Apostolstvo rimo-katoličke crkve«. Iz VI. razreda: »Socializam Karla Marksa (Marksizam)«; »Kemičari 19. stoljeća, koji su vjerovali u Boga«; »Što misle veliki zoolozi i botaničari o Boğu«; Veliki astronomi

³ Izp. Dr. Kniewald, Pastirsko bogoslovlje, svezak I. Dušobrižnik, Zagreb 1943., str. 161.

⁴ Izrađen prema istoimenoj radnji Dr. Aleksandra Gahsa, Zagreb.

i vjera u Boga«. Od učenica VII. razreda su referati: »Filozofija života«; »Eve Lavalier«, a od VIII. razreda: »Luther«.⁵

Literaturu za referat daje sam vjeroučitelj. Tako je referat Luther« izrađen prema Grisar (I. sv.) i Brücku, dok je gradivo za referat o prvacima znanosti u glavnom izvađeno iz »Kneller, Das Christentum und die Vertreter der neuen Naturwissenschaft« i t. d.

Iza ovakovih referata sliedila bi debata, a i primjetbe, koje su dolazile u vezi s obradbom, pokazuju, kako zrelo ocjenjuju učenice rad svojih drugarica. Tako je na primjer o referatu: »Veliki astronomi i vjera u postojanje Božje«, primjetila jedna od saučenica referentice, da je trebalo nešto obširnije obraditi našeg Dubrovčanina Boškovića, da kod nekih izjava astronomia nije dostatno iztaknula njihovo uvjerenje, da se znanost ne protivi vjeri i t. d.

Po sebi se razumije, da će kateheta nastojati odabrati takve teme, koje su u vezi s vjeronaučnom građom. Kod toga valja pripaziti, da odabrani referati imaju u vidu praktične ciljeve u obrađivanju vjerskih istina. Dobro će biti, da dvojica dobiju istu temu, jedan da referira, drugi da može kritizirati.

Pismeni zadatci. »Sjećam se, kako smo u V. razredu, za vrijeme dok smo imali pravog i dobrog katehetu, pisali za jednu sjednicu zadaću (kateheta nas nije mogao izpitati, pa nas je na taj način ocijenio). Ne znam, kako su glasila pitanja, ali znam, da smo morali dokazati postojnost Božju. Toga nije bilo u knjizi, ali je bilo tumačenje, pa smo o tome učili. Međutim ja nisam to naučila, nego sam to duboko proživjela. Moja je zadaća bila napisana iz uvjerenja dubokog i unutarnjeg, i kateheta je spomenuo, da se nikada nije nadao, da ja znam tako pisati« (A/6).

»Pismeni zadatci iz vjeronauka su postojali, a za njih mogu reći, da su urodili dobrim plodom zato, jer kada... neki i ne bi htjeli proučavati i saobraćati u nauci Crkve, već iz sramote, da ne bi ovo ili ono znali pred svojim školskim drugovima, (nastojali su) da dođu na onu razinu znanja i spoznaje, na koju su već njihovi drugovi dospjeli svojim radom i voljom« (Ar/11).

Dakako kateheta ne će ocjenjivati na temelju ovih pismenih zadataka, pa da time otpadne svako izpitivanje. Ipak bi bilo dobro, da dva puta godišnje žrtvuje po jedan sat vjeronauka i odredi pismeni zadatak. Taj zadatak neka sadržava bitni dio grāde jednog semestra ili čitave godine. Tako je pisac ovih redaka svršivši gradivo apologetike zadao temu: »Kako bih ja pobio one pri govore protiv vjere, koji dolaze u mom zavičaju.«⁶

Tema je doniela iznenađenja! Đaci, kojima je apologetika išla teže, uspjeli su liepo obraditi spomenutu temu.

Slikopis. Slikopisnim prikazivanjem određenog diela vjeronaučne grāde može se znatno pomoći učenicima, da prošire

⁵ Ove mi je referate dao na uvid preč. g. Dr. F. Šeper, te mu srdačno zahvaljujem na dobroti i susretljivosti.

⁶ Petoškolci su bili iz raznih krajeva Hrvatske.

spoznaje i utvrde znanje. Povrh toga pomažu slikopisne izvedbe doživljavanje vjerskih vrjednota. Stoga je od znatne pomoći vjeronaučnoj obuci, da se vjeroučitelj služi slikopisom. Istina, danas je praktički teško doći do slikopisa i imati potrebni projekcioni aparat. Ipak treba misliti i na to, da bi svaka srednja škola imala takav aparat. Time sama obuka dobiva vanredno na zornosti. Koliko mogu pomoći već obične slike kod obučavanja na pr. o sv. imisi, ili inače, liepo nam govori test A/11: »Kateheta je prikazivao prigodne slike (u prvom razredu). Vjeronauk bio je sat, koji sam jedva čekala i veselila mu se.«

U svemu: vjeroučitelj ne smije biti »kao i svaki drugi profesor, (koji) protumači, izpita i ocjena je tu. Bez ikakvih debata, anketa, pitanja i odgovora. To, baš to, što nisam imala kroz srednju školu katehetu, koji bi primjenjivao svoja predavanja životu, što nam nije dao nikakve temelje za život, najviše mi je otuđilo katehetu« (A/13).

VJERONAUCNI PREDMETI

Vjeronaučni se nastavni plan nije bitno mienjao u našim srednjim školama kroz razdoblje od 1849. pa do 1940. Nastavni se plan od 1940. imao početi uvoditi u srednje škole počevši od školske godine 1941./1942. Do danas su po novom nastavnom planu tiskani učbenici za 1. i 5. razred srednjih škola. Stoga se izjave i primjetbe anketirane mladeži o pojedinim predmetima i knjigama odnose bez razlike na stari nastavni program i njegove učbenike.

Vjeronauk kao predmet. Kod većine srednješkolaca vlada uvjerenje, da je vjeronauk sporedni predmet. O tome nas uvjeravaju mnoge izjave anketiranih. Jednima je najneozbiljniji predmet. »Vjeronauk mi je bio kroz srednju školu najneozbiljniji predmet« (A/3). Slične su izjave A/1 i 12. Nekima je vjeronauk »predmet, koji gnjavi« (A/3), a nekima je čak i vjera i vjeronauk nešto što smatraju »nečim inferiornim« (A/21). Stoga je »vjeronauk bio predmet, koji se najmanje učio« (A/6). Što više to je bio »obćenito... princip...« (A/6), da učenici ne uče vjeronauk. Slične su izjave A/7 i 11. Tako i slično izjašnjava se 75 % akademičara iz različitih gradova današnje Hrvatske, u anketi, koju spominjem u »uvodu«.

Ovome stanju vjeronauka kao predmeta u srednjoj školi pogoduju razni čimbenici. Anketirani donose razloge u tri smjera:

- 1.) Vjeroučitelji prebago ocienjuju;
- 2.) tjeđni raspored sati, po kojem je vjeronauk u višim razredima uvijek ili gotovo uvijek 5. ili 6. sat i
- 3.) Vjeroučiteljevo obučavanje, o čemu smo već govorili.

Oci en j i v a n j e. »Obćenito je mišljenje, da su vjeroučitelji predobri, jer ne zahtievaju nikakvo znanje, a daju dobre ocjene« (Ar/13). »Vjeroučitelj je bio previše dobar, i jer je svaka znala, da ne će dobiti drugi red, ako ne bude baš ništa znala, zato nisu učile...« (A/16).

Nije u redu da vjeroučitelj pod godinom »ruši«, a na kraju godine ocjeni takvog učenika s »izvrstan«. To se zbiva usljed posredovanja roditelja i g. profesora (A/4 i 9).

Razpored sati. »Vrlo su nerado bili gledani satovi vjeronauka poslije petog sata. Tada su bježali sa sata, a koji su ostali, ti su slabo pazili« (Ar/6). »Predavanja iz vjeronauka su bila uvijek peti sat — dakle (tada) — kada »čovjek« srdnjoškolac više nije sposoban ni misliti. Ne smije se dozvoliti, da se vjeronauk potiskuje sa strane »viših« kao zadnji predmet« (Ar/8).

POJEDINI PREDMETI VJERONAUKA

Donosimo opazke i doživljaje anketiranih o pojedinim predmetima vjeronauka.

Biblija. »I biblija može postati obično suhoparno nabranjanje događaja, ako kateheta, ako kateheta ne zna učiniti — da se tako izrazim — bibliju suvremenom, što se svakako može učiniti« (Ar/1).

Katekizam. »Katekizam mi je u to doba... bio dosta dosadan; te ga nisam učila, a kako sam primietila ni drugi, sa nekom osobitom ljubavlju« (A/3). »Sam nauk u školi (vjerski) bio mi je najteži u četvrtom razredu, jer mi je izgledao u ono vrijeme odveć filozofski. Zato sam tu najteže napredovao, iako je... kateheta znao... dobro raztumačiti tu stvar...« (Ar/4).

Liturgika. O liturgici govorimo u zasebnom poglavlju. Podpunosti radi navodimo jednu izjavu: »Liturgika, to je bilo već nešto drugo. Oblačenja, ... pa boje, vrijeme crkvene godine, e to je bilo nešto šareno, raznovrstno, privlačivo« (A/3).

Apologetika. Apologetika je srednjoškolcima najzanimljiviji predmet. »Za srednjoškolca, po mom mišljenju, najinteresantnija jest apologetika...« (Ar/7). »Osnovi vjere u petom razredu silno su me zanimali...« (A/3). »Zatim mi je bila draga apologetika, jer više nisam morala biti u neprilici, kad bi netko napadao moje svetinje« (A/2).

Nekoji poređuju zanimivost apologetike s drugim predmetima. Tako je za Ar/1 »apologetika nešto lakša i zanimljivija« od moralke. Nekom od anketiranih su »apologetika i moralka zanimljivije od crkvene poviesti« (Ar/1).

Uz izjave o zanimivosti apologetike izražavaju anketirani i svoje zahtjeve u vezi s obučavanjem apologetike. »Mislim, da o vjeronauku u srednjoj školi ovisi čitav život, odnosno, kako će ga sebi formirati mlada djevojka tokom celog života... Zato bi trebalo sasvim drugačije urediti sat vjeronauka, da to bude više razgovor o potrebama života, kako da uredimo život prema načelima, nego da bubamo apologetske dokaze, koje i onako poslije zaboravimo, a po njima se ne ravnamo. To treba biti kao neka vjerska organizacija, da budno pazi na razvitak mlade srednjoškolke.« (A/14). »U apologetici treba da više sudjeluje vjeroučitelj riečju, a

knjiga dolazi tek na drugo mjesto. Neka pitanja iz apologetike treba obširnije obraditi: Ivana Papisa, Aleksandar VI. itd.« (Ar/3).

Ako nesrećom zataji obucavanje apologetike, tada su posljedice toga vrlo teške. »Dokazi o egzistenciji božjoj... pokolebali (su mi) vjeru, od tada sam izgubio smisao za učenje toga predmeta, kao predmeta uobće« (M/V, 479).

Dogmatika. »Dogmatika je slabo utjecala, jer su (učenici) odbacili njezin temelj, t. j. vjerovanje u Boga, koje apologetika nije učvrstila« (Ar/6). »U dogmatici i apologetici bilo je toliko toga za razjašnjenje, ali se preko svega brzo prošlo... Mnoga su pitanja ostala nerazjašnjena...« (A/10). »Do sada se u 6. razredu razpravljalo o tim problemima (sc. o postanku života i čovjeka) koji su u uzkoj vezi s prirodnim naukama, a i pravo, jer baš u tom razredu počinju srednjoškolci malo više zadirati u prirodu. Baš je to momenat, koji trebaju katehete shvatiti. Jer kako mladić shvati prirodu, onako će usmjeriti svoj život. Pogrješka je mnogog katehete, da baš ovim pitanjima malo posvećuju pažnje, jer se zadovoljavaju samo onim, što je u par rečenica izneseno u samom vjeronauku... Problemi, koji su u uzkoj vezi sa prirodnim naukama, naime sa onim, što su sluša pod satom prirodopisa o čovjeku, duboko se usieku u dušu svakog srednjoškola. Sjećam se koliko nas je uzбудilo pitanje o postanku života, o postanku čovjeka. Ako tim problemima srednjoškolac ne nađe izpravno rješenje, učenje moralke bit će mu na teret, a sa time i njegov život bude usmjeren stopama, recimo ateista, evolucionista i t. d.« (Ar/7).

Jedan od anketiranih navodi, da učenik imade »premalu argumenata protiv historijskog materializma i darvinizma. Potrebno bi bilo materializam pobijati s činjenicama, koje nam daje sam materialistički sustav, a ne s teološkim dokazima« (Ar/6).

Inače su neki srednjoškolci nerazpoloženi prema dogmatici. Njih odbija »autoritativnost« dogmatike (M/V, 226). Drugom je nekom »teologija... vrlo interesantan predmet s filozofskog staništa, ali ne i dogmatika, koja hoće sve dogmatizirati. Knjiga je svega toga puna, što mi ne možemo ili vrlo teško razumijemo« (M/V, 234). »Za M/V, 530 nije vjeronauk sa svojim dogmatskim ukrućivanjem... drugo nego antetat protiv filozofski disponiranog razuma.« Isto tako smeta anketiranom M/V, 531, što je vjeronauk »dogmatiziran i krut«.

Moralka. »U sedmom se razredu učila »moralka«, i to je većinu занимalo« (A/7). Međutim jedan od anketiranih izjavljuje: »Učenje moralke je najteža stvar, no uz dobrog nastavnika i to vodi do uspjeha u školi« (Ar/1).

Zanimljivo je nadalje opažanje Ar/6, koje nam pokazuje obću usmjerenost mladeži u vezi s modernom znanosti: »Moralka je utjecala na nas tek sa svojim medicinskim, socialnim i sličnim argumentima, dok... (izvodi) podkripljeni sv. Pismom, Božjim zakonom nisu utjecali u pozitivnom smislu. Možu spomenuti, da su predavanja iz higijene u VII. razredu o spolnom životu, o orga-

nima i njihovoj fiziologiji, koja su držana izvan naučne osnove, daleko više utjecala na moral kolega, nego sama moralka i... zapoviedí Božje. Kod tih je predavanja liečnik, profesor iz higijene, zauzeo prema Crkvi indiferentno stanovište« (Ar/6).

Unatoč gornje konstatacije, koja po sebi dosta jasno tumači jednu od sudbonosnih značajki mladenačke dobi, potrebno je da vjeroučitelj osobito pomno obradi »u moralci... poglavlje de sexto i o psovci, jer o tim stvarima vlada osobito neznanje« (Ar/3). Ipak kod toga valja paziti na pravu mjeru i na odredbe svete Kongregacije Oficija o t. zv. seksualnoj iniciaciji.¹ Inače se može dogoditi, da vjeroučitelj dođe na zao glas... »Način, ... kojim je tumačio moralku bio je nezgodan. On se znao suviše grubo, kadkad prosto izražavati, da sam se ja crvenila slušajući to. Crvenila sam se, jer je na taj način padao njegov ugled među kolegicama...« (A/15).

Crkvena poviest. Osim izjava o množini grade (M/V, 531) i poviesti kao manje interesantnom predmetu, ne nalazimo nikakvih drugih objašnjavanja o crkvenoj poviesti kao vjeronaučnom predmetu. O učeniku za crkvenu poviest piše Ar/3: »Učio sam Katičevu »Poviest kat. Crkve«. Napisana je izvrstno, ali s puno gradiva i zbiveno. Stoga sam iz nje izvukao malo koristi. Treba dakle malo i jasno, jer će tako jedino koristiti.«

Kod svih predmeta treba vjeroučitelj držati na umu, što je inače po sebi jasno, da vjeronaučni predmeti imaju svrhu pomoći srednjoškolicima u izgrađivanju kršćanskog značaja i nazora na svijet: »Formulari iz moralke, paragrafi iz dogmatike, poviest o papama, sve je to izbliedilo, ali upute za život, za pravi kršćanski život su ostale« (A/1).

LITURGIKA I SV. MISA

Izuzeli smo liturgiku iz sklopa ostalih predmeta, pa je obradujemo zasebno. Činimo to s mnogo razloga. U prvom redu poradi važnosti liturgike za vjerski odgoj mladeži. Kod toga ograničujemo naše razmatranje samo na liturgiku u vezi sa svetom misom, jer to čini središnji problem liturgijskog obučavanja, a djelomice i praktičkog vjerskog života mladeži.

»Većina je učila samo za ocjenu i dolazila na misu, samo da ne dobije neizpričane satove. Pod školskom je misom riedko koja imala molitvenik ili kronicu, a o misalu, koliko se sjećam, nije bilo spomena. Višeput se desilo, da su pod misom mnoge kolegice čitale novine ili što drugo, toliko da im prođe pola sata koliko sv. misa traje. Žalostno, ali istinito.« (A/10). Jedna druga od anketiranih niže svoje doživljaje, te ocjenjuje čitavo stanje ovako: »Tek je par učenika i učenica bilo praktičnih katolika, koji su taj odgoj od kuće poneli. Žalostno je samo bilo pogledati njihovo ponašanje za vrijeme školske sv. mise. Sa školom su ulazili kroz glavna

¹ AAS XXIII. (1931), str. 118.

vrata u crkvu, da onda kroz sporedna »kidnu« — kako bi oni rekli — van, da ih ne vidi profesor. I to su oni držali osobitom vještinom, ako im je uspjelo, da u nedjelju pobjegnu iz crkve i tako ne prisustvuju kod sv. mise... Takvim mlakim, indiferentnim vjerskim razpoloženjem disalo je 80 % daka« (A/21). »Ti slobodnjaci ponašaju se u crkvi kao telići...« (A/4).

Ne riedko nastupe dosta zategnuti odnosi između kateheta i učenika. Osobito ako u višim razredima ne nastupa katehet kao stariji prijatelj i to prijatelj, koji je đacima dorastao ne samo po znanju, nego i pedagoškim taktom. Ako na vjeroučiteljevu nesreću opaze đaci, da se on na primjer znade teško razžestiti, tada će oni tražiti izliku da ga dovedu u taj položaj, ma bilo to i pod samom sv. misom: »Đaci su navlaš brbljali u crkvi, zato ga ga (vjeroučitelja) prekinu u služenju sv. mise, jer ih je onda opominjao izpred oltara, služeći sv. misu« (A/18).

Da se ovakovo razsulo ne događa pod samom sv. Misom, potrebno je u prvom redu provesti liturgijsku obuku tako, da obuka, koja bi po svom sadržaju morala biti zorna, ostane zornom, a da ne bude tek pripričavanje učenika. Evo nekoliko doživljaja što su ostali u svijesti jednog danas već akademičara, a u vezi s učenjem liturgike u srednjoj školi. Test je važan obzirom na pitanje zornosti obučavanja. On nas, kao i slični testovi, upozorava, u čemu je uspjeh obuke. »Bili smo zadovoljni, što nas je vjeroučitelj nekoliko puta odveo u crkvu i pokazao cilni pribor za službu Božju i druge obrede, razjašnjavao sve što se tiče sv. mise. Taj stvarni konkretni način upoznavanja sa stvari, a bez mnogo teoretiziranja, bio je odmor od onih ubitačnih profesorskih metoda, bio je najbolji način, da se upoznadu s tim stvarima svi, koji su htjeli i koji nisu htjeli; ovi zadnji su slušali već iz harnosti, što ih učitelj nije »gnjavio« u klupama — tako je bilo također, kad je na račun debele »liturgike« tumačio sam tekst sv. mise, kako se nalazi u Kniewaldovoj brošuri, koja je onda stajala 3 dinara, a ne sve druge moguće i nemoguće slučajeve, kad zapada ovaj (ili) onaj blagdan. Ja sam sve takve stvari zaboravio i ne služe mi. Učitelj je tim pobudio veći interes za ono, što smo onda morali nedjeljom $\frac{3}{4}$ sata slušati... Učitelj se žrtvovao po prilici mjesec dana... Učitelj nije ostavio dojam formaliste i gnjavatora. Imao je smisla za đачke stvarne potrebe« (Ar/9).

Donosimo jedan od najdubljih testova. Vriedno je uočiti, što traži mladi čovjek obzirom na učenje liturgike. »Proučavanje liturgike bilo je meni bar jedna od vrlo ugodnih stvari vjeronauka, i možda bi bilo zgodno, kad bi se liturgika prebacila iz trećeg razreda u koji viši razred, jer u njoj »se uče naoko formalne stvari, ali baš te »formalnosti« mogu biti u kasnijem životu od velikog značenja, jer se time čovjek povezuje više s crkvenim stvarima koje bolje razumije, a to koristi duhovnoj stvari svakog čovjeka. Usudio bih se reći, da od liturgike ima više koristi za kasniji život,

nego od proučavanja poviesti Crkve u VIII. razredu — mislim za praktičan život.« (Ar/1).

Kod toga je važno naglasiti razliku odnosa mužkarca i ženske prema liturgijskoj pobožnosti. Test Ar/1 izriče središnji problem odgoja mužkaraca i mladića u liturgijskoj pobožnosti. One su »formalnosti« vjerojatno odnose na liturgijske čine i simbole u vezi s tajnom Tiela i Krvi Gospodnje. Te su »formalnosti« kao neki skupocjeni plašt, kojim se zaogrću prostorno ograničeni ljudski prinosi, da Pretvorbom postanu duhovni, nadvremenski, i prema tome božanski darovi ljudima. Žena dobiva tim samim vanjskim oblicima obreda svetih tajna pobude za svoju nutrinu. To je neriedko dovoljno, da je pomaže u pobožnosti, bez obzira na potanje razumievanje dubokog značenja liturgijskih obreda. To je sigurno jedan od čimbenika, da je na pr. ženskima sveta misa bliža negoli mužkarcima. Mužkarci, nepoučeni o značenju spomenutih »formalnosti«, ne samo da se dosađuju, nego upravo bježe od sv. obreda. Naprotiv, ako je mužkarac shvatio unutarne značenje spomenutih »formalnosti«, prodro u njihove misaone veze, tada su mužkarcu sveti bređi samo vanjska oznaka onoga, što se probudilo i razcvalo u njegovoj duši, te ga i ove »formalnosti« vuku na sudjelovanje u javnom čašćenju Boga.

Ne preostaje drugo gg. vjeroučiteljima nego da svojski porade oko liturgijske obuke u cilju sudjelovanja mladeži kod sv. mise. Iza dobre će pouke i dobro vođene mise »recitatae« ili »Bet-sing«-mise mladež moći i sama pratiti sv. misu iz misala.¹ Misal bi trebao imati svaki učenik. O tom je dobro primietio jedan kateheta: »Ako svaki đak mora imati u školi logaritmičke tablice, onda je rimski misal za katoličkog mladića od mnogo veće važnosti, jer mu treba za čitav život.«

Ako se izpravnim načinom pođe tim putem, tada nema sumnje, da će mnogi učenik i učenica zanosno klicati: »Vrlo sam voljela liturgiku, to je bilo za mene otkriće, sad sam znala značenje svake misnikove kretnje, dobila sam misal, i nikad mi više nije bilo dosadno kod sv. mise, ako ništa drugo, mogla sam uživati u skladnoj i divnoj harmoniji i simbolici kretnja, a da ne govorim o bogatstvu i neizrecivoj ljepoti teksta« (A/2). »I ono redovno polaženje svake nedjelje u crkvu bilo je također za mene uvijek jedan dobar učinak, jer sam se poslije svake nedjeljne sv. mise osjećao (a to je i danas) osvježen i kao nanovo rođen, duševno smiren...« (Ar/11).

Propovied. Uspjeh vjeroučiteljevog propoviedanja mladeži ovisi uz druge uvjete i o duljini same propoviedi. Ne bi se moglo osporiti, da su redovite vjeroučiteljeve propoviedi od 10-12

¹ Preuzvišeni g. Nadbiskup zagrebački određuje u pismu od 6. X. 1942. na velečasnu gg. katehete: »Naš liturgijski pokret treba da se pokaže na djelu u našim školama. Teorija treba da se provede u praksu... Pojedini recitirani dielovi sv. mise neka se izmjenjuju s pjevanjem, pak će se na taj način izbjeći jednoličnosti« [Kršć. škola, XLVI (1942), br. 9-10., str. 148-149.

minuta prekratke, ako ih gledamo u vezi sa shvaćanjem mladeži. Tako je na pr. vlč. g. Lasički držao pripravnicima učiteljske škole nagovore, koji su trajali redovito 7-10 minuta. U L-anketi želi tek 6 % učenika, da bi propovied bila duža. O tome imamo i drugih izjava: »... Propoviedi (nagovori vrlo kratki) bile su tako dobro spremljene, da su svi rado slušali« (A/9). Naprotiv je način duljeg propoviedanja to opasniji, što je veća razlika u broju godina slušača. »Za vrijeme školske mise bila je propovied, i to obično predugačka, jer se kateheta nije spremio za nju i to mu je također pomalo rušilo ugled. A s padom ugleda katehete padao je i vjeronauk na sve niže grane...« (A/6).

Vjeroučitelj, koji je mučenik svojih učenika, teško osjeća svoju nemoć vođenja stege za vrijeme školske propoviedi: »Poslije mise imale smo kratku propovied u razredu, i tu je vladao takav nered, da se više puta nije moglo podnieti. Gosp. katehet nije znao, što bi učinio. Bio je vrlo dobar po naravi, samo nije znao zainteresirati đake i potaknuti (ih) na dublje razmišljanje o pojedinoj vjerskoj istini« (A/10).

Inače propoviedaonica nije mjesto osobnog razračunavanja vjeroučitelja sa učenicima. Takav pothvat ne postizava svrhu. Imade gotovo uvijek protivnan uspjeh od onoga, što se namjerava postići. »No najviše od svega odbijalo me osobito to, što sam i u samoj crkvi s propovjedaonice morala slušati izraze, od kojih bi nas se moglo poštediti, tim više, jer sam bila u mješovitom razredu« (A/5).

Isto tako vjeroučitelj treba biti na oprezu kad govori o modi, šetnji na korzu i plesu i t. d. To učenice mogu shvatiti kao predbacivanja. Pogotovu, ako se takvo razpredanje višeput opetuje. »Propoviedi, u kojima je svaka treća rieč bojkot plesa, mode, kina... nemaju... efekta. Sve kad one i ne bi bile skovane po šablوني iz upotrebljivanih fraza, ne bi mnogo utjecale, jer sve ono, što se grmi sa katedre ili propovjedaonice, prvo i prvo se mora slušati (odnosno prisustvovati) — sva sreća, što se moć »omiljelih naredbi« ne proteže i na prisustvovanje duhom — a drugo sve je to i suviše ukočeno, hladno i daleko od nas« (C/VII, 7).

Koliko i što traži mladež od vjeroučitelja kao propovjednika govori nam C/VII, 1: »Možda bi se i u ovim burnim vremenima on (sc. vjerski život) uvažavao, da je značaj vjerskog života bolje protumačen, savremenije, a ne onako, kako se to u propoviedima iznosi: nepraktično, idealno, a često na temelju biblijskih priča. Baš radi toga se sve više zanemaruje taj vjerski život, koji treba da se racionalno provodi.«

Kod toga se moramo zaustaviti kod rieči »na temelju biblijskih priča«. Nije izključeno, da je mladeži već dosadilo neprestano prepričavanje perikopa nedjeljnog evanđelja. Učenici mogu lako zamietiti, da je mnogo toga, što vjeroučitelj propovjeda, izvedeno na isti kalup. To ne osvježuje, ne daje polet. Nego baš

protivno. I tako evandeosko biserje ostaje zakopano, ili bez vriednosti za vjerski život srednjoškolaca.

Ovo posljednje ne izključuje t. zv. liturgijske propoviedi. Liturgijska je propovied, koja ne trga n. pr. evandelja iz cjeline misnog obrazca, nego ga uzima i daje s liturgijskim značajem čitavog odnosnog dana i vremena.² Već je Tridenski sabor tražio da propovjednici češće govore o sv. misi. Liturgijske su propoviedi danas neobhodno potrebne. Neznanje i nerazumievanje svetih tajna Crkve, a osobito sv. mise, prieti razsulom kršćanskog života. Što pak znače sveta otajstva za duhovni život kršćanina, izriče divno tajna molitva iz mise na blagdan sv. Ignacija Lojole: »Pridružio se našim prinosima, Gospodine, dobrotivi zagovor svetog Ignacija, da presveta otajstva, u koja si postavio vratak svake svetosti, i nas uistinu posvete.«³

Vjeroučitelj mora biti čistu sa slieedećim činjenicama: »Od svih vjerskih pobožnosti najmanju pažnju posvećujemo . . . propoviedima. Neke se od nas smiju, druge razgovaraju, gledaju slike ili čitaju razne knjige. To čine skoro sve i najpobožnije, 5 % od nas pažljivo sluša. No tome nismo mi krive same: Prvo je krivo samo mjesto, gdje se drži propovied, ono nije sveto i ne zahtieva pobožnost, a zatim same propoviedi nisu savremene ni pogodne. One bi se trebale držati . . . u crkvi . . . odvojene za niže i više razrede« (C/VII, 8).

Crkveno pjevanje. Razmatrajući odgovore učenica u vezi s pitanjem: »Što radim na sv. misi?«, našao sam slieedeće: 66 % trećoškolki sudjeluje u pjevanju kod sv. mise. Taj postotak pada na 50 % kod četvrto- i petoškolki, dok je postotak osmoškolkí, koje pjevaju za vrieme svete mise 33 %. Prema tome vidimo, da prema uzponu u dobi opada zanimanje za pjevanje pod svetom misom. Ovo opadanje zanimanja možemo djelomice prebaciti na činjenicu, da se mladež više zanima oko vlastitog duševnog života. Svakako ovdje utječu i drugi različiti čimbenici, a u prvom redu sama organizacija učenja pjevanja na pojedinim srednjim školama.

Ovaj posljedak o padanju sudjelovanja u pjevanju kod svete mise mogao bi nas uputiti na činjenicu, da većina učenika starijih godišta u najboljem slučaju tek slušajući prati crkveno pjevanje. Ne upućuje li nas to možda, da nam valja više prionuti uz moljenje svete mise? Tek da se izbjegne jednoličnost treba izmjenjivati moljenje s pjesmom.

Spomenuti izvodi imadu u vidu ponajprije tihe dačke svete mise. Za pjevanu (missa cantata) ili čak svečanu svetu misu nema danas u mnogo slučajeva po gradskim župama mogućnosti. Jedva se nađe ono nešto preko pol sata vremena. Napokon se i samim đacima vrlo žuri. U koliko postoje pjevane ili kojiput i svečana

² Dragutin Kniewald, Svećenička služba, Zagreb 1938, str. 84.

³ Dragutin Kniewald, Rimski misal, Zagreb 1942, str. 663.

sveta misa valja se pridržavati načela o liturgijskom pjevanju pod svetom misom. Ta načela i pojedinosti obzirom na liturgijski tekst, jezik i t. d. sadržana su u motu proprio Pija X. »Inter pastoralis officii« od 22. XI. 1903.; 25 godina kasnije izdao je Pio XI. apostolsku konstituciju »Divini cultus« (20. XII. 1928.), kojom se ponovno naglašuju odredbe spomenutog motu proprio.⁴ Inače bi trebalo tu i tamo na svršetku koje metodičke jedinice, osobito u niži mrazredima, naučiti pjevati koju popjevku u vezi s uzetim gradivom. Kod pjevanja valja učenike najprije upoznat i s tekstom (skupna recitacija). Samo pjevanje neka izvode učenici jačinom glasa od tiho do srednje jako. To mnogo pridonosi doživljavanju sadržaja popievke.

Dobro vođeno crkveno pjevanje pomaže vjerski život učenika. Pjesma produbljuje, učvršćuje, proširuje i zaokružuje misli, izražaj i osjećaj nutrine. Crkvena popievka vodi neposredno doživljavanju vjerskih vrjednota. Vjerski doživljaji usmjeruju, utvrđuju djelatnost našeg jastva. Crkvena popievka podpomaže vjerski život.

Iz ovoga svega sledi: Vjeroučitelj treba jednakom ljubavi i marom nastojati oko produblivanja vjerskog života srednjoškolaca preko liturgijske pobožnosti kao i oko produblivanja i rješavanja didaktičkih problema vjeronauka. Bilo bi polovično nastojanje vjeroučitelja, za kojeg bi se moglo primjeniti: »Crkvi, vjerskim vježbama učenika ni iz daleka ne posvećuje(mo) onoliko truda, nastojanja i brige, koliko za predavanje u školi.«⁵

OSOBA VJEROUČITELJEVA

Tipovi vjeroučitelja. »U prvih pet razreda gimnazije imao sam katehetu... Bio je to čovjek... otprilike onakav kakovog karikiraju komunisti kada se žele narugati nama katolicima... Inače je bio dobričina..., a to su neki »prijatelji« znali dobro izkoristiti. Tu bi se mogla primjeniti ona narodna, koja kaže: »Dobar čovjek — gotova bena«. Kao i ostali profesori, tražio je, da mu se nešto zna, a u ocjenjivanju je bio nešto bolji od ostalih. Kad bi se naljutio znalo se dogoditi, da bi sav crven u licu bacio knjigu u đaćku glavu. Mi daci niti smo ga hvalili — niti branili, a niti napadali — izim nekih, a malo smo od njega profitirali... U šestom razredu gimnazije dobio sam novog katehetu... Čovjek je to jako sposoban, u pravom smislu riječi intelektualac. Izvrstan propovjednik, a svojim životom davao je uvijek dobar primjer. Svoj predmet (vjeronauk) odlično je poznavao i dobro tumačio. Dosta je bio duhovit, tako, da bi čitavo predavanje i ispitivanje prošlo kao lijepa zabava. U toj duhovitosti imao je manu

⁴ Prievod motu propria Pija X. i apostolske konstitucije donosi Dr. Dragutin Kniewald, Liturgika, Zagreb 1937, str. 67-75.

⁵ Mladen Alajbeg, Vjerske vježbe učenika, u »Vrhbosna« LIV (1940), br. 9-10., str. 247.

pretjeranosti, te je znao nekoje pojedince izvrnuti ruglu. To je kod đaka izazvalo negodovanje prema njemu samome, a često i prema samome predmetu. Svi su bili dobro ocjenjivani, i nitko se nije osjećao ponukanim, da bi vjeronauk savjestnije učio... Na nas je imao dosta slab utjecaj, jer je bio doista odbojan... Da je između svećenika i svećenika velika razlika o tom nema dvojbe. U sedmom razredu dobili smo novoga katehetu... Svojom pojavom, životom i taktičnim nastupom na prečac nas je osvojio. Govorio nam je tako slatko i umiljato, kao da govori svojoj rođenoj braći. Mi smo ga s divljenjem slušali, poštivali ga i volili kao najboljeg prijatelja. Vjeronauk smo učili kao najglavniji predmet, ne iz straha pred kaznama, nego iz ljubavi i poštovanja prema dobrom prijatelju i bratu. Sram bi nas oblio, kad mu ne bi nešto znali. Na žalost kod nas je bio kratko vrijeme... a mnogi su plodovi ostali.«

Donieli smo značajan test jednog sveučilištarca. On nas uvodi u malo carstvo osobnih raznolikosti i značajki njegovih vjeroučitelja na srednjoj školi. U ovom testu nailazimo na tri posve različita tipa vjeroučitelja. Tip dobručine, učenjački tip, a i tip koji imade mnogo preduvjeta, da ga nazovemo idealnim vjeroučiteljem. Međutim se tipologija katehete može idealizirati i teoretski sve-stati u 7 bitno različitih predstavnika. Dakako, da će se u životu teže naći pojedinac, koji bi imao samo sve pozitivne odnosno negativne oznake bilo koje od sljedećih skupina vjeroučitelja.

Da navedemo sve ove tipove, kako ih donosi M. Pfliegler u knjizi »Pädagogische Situation«:¹

1. Učenjački tip.
2. tip nepristupačnog profesora.
3. tip dobručine.
4. tip liberalnog kateheta
5. tip mučenika svojih učenika.
6. tip zelota.
7. tip idealnog uzornog katehete.

1. Učenjački tip. »Njegovi su vjeronaučni satovi strogo znanstvene akrobacije logike, dedukcija, dokazivanja i seciranja Božjih tajna... Mnogo zahtjeva, napose ono, što je dodao iz riznice svoga znanja. Vjeronauk je najteži predmet.«² »Učenici uče... također mnogo. Da li s ljubavlju ili bez nje, to je pitanje drugoga reda. Znam jedan slučaj. Nijednog predmeta se učenici nijesu tako bojali kao vjeronauka. Katolički je vjeroučitelj imao nadimak »progonitelj kršćana«.³

2. Tip nepristupačnog profesora. Pfliegler ga ubraja u tip, koji izumire. Pun je izvještačenih manira, njegovi glavni aduti pred mladeži su njegova odlikovanja i titule. Predavanje mu je patetično i neukusno, a učenicima dosadno, odbojno i smiješno. Postaje predmetom karikiranja. Mladeži se nikada

¹ Innsbruck, 1932, str. 166-170. — Kod nas je o tom pisao Ivan Bogović, Uzgojna dinamika, u »Vrhbosna«, LIV, Sarajevo, 1940, br. 9-10, str. 207-210.

² Izv. Bogović »Vrhbosna« LIV (1940), str. 207.

³ Pfliegler, Pädagogische Situation, str. 167.

ne približuje, ni na hodniku ni na ulici, a dakako još manje pomaže u krizama mladenačke dobi. Njegov uzgojni rad je minimalan — obično — nikakav.⁴

3. Dooričina. U svom djelu »Rt Dobre Nade« Zygmunt Nowkowski klasično je opisao vjeroučitelja-dobričinu. Prema svima je dobar i nitko ga se nimalo ne boji. Kažu, da mu se u četvrtom razredu penju po glavi, a i u prvom je razredu pod njegovim satom najveća galama. »Ne može da izađe s njima na kraj« (str. 195). »Kadšto se ozbiljno razsrdi, onda je još smešniji« (str. 196). Iza toga bi vjeroučitelj pošao u drugi ekstrem, počeo bi micati ušima, i tako je opet čitav razred tjerao u smieh, »jer on nikada nije mogao da dugo izdrži«... Vesele dogodovštine pod satom neprestano se izmjenjuju, predavanje je začinjeno lakrdijom, te koji puta čitava metodička jedinica prelazi u pravi cirkus.⁵ »Prorok Elizej« bila je posljednja metodička jedinica vjeroučitelja-dobričine. Iza toga su ga premjestili. Došao je drugi katehet, kapucin otac Andeo. Tiho, zanimljivo govori, mir je, ne zapisuje u notes...

Karakteristike se dobičine mogu sažeti u onoj: »*leben und leben lassen*«. Njegov rad nije prožet dovoljnom ozbiljnošću. Postaje predmetom bockanja, varanja. On to vidi, ali lako snosi. Inače zbog svojih socijalnih vrлина ostaje redovito u dobroj uspomeni.

4. Liberalni vjeroučitelj. U svemu je kritičan. Rado govori o negativnostima u poviesti Crkve. Dopusća, da svaki može o tim stvarima imati svoje mnijenje. Daleko je od naivnosti. Poznaje mladenačku dušu. Otvoren je i oštar, a to imponira mladeži.⁶ Prema tome, da li je uz to ipak iskreno ođan Crkvi ili ne, može njegov rad imati uspjeha, da spasi one, koji bi inače propali. Dakako, u protivnom slučaju, mnogo škodi mladeži.

5. Zelotni vjeroučitelj. Kao što liberalni pretjerava na svoj način, tako je zelotni vjeroučitelj bezuslovni branitelj Crkve, pa i tamo, gdje to ne treba ili je čak nemoguće. Budući da daci nijesu zelotni, dolazi neprestano do novih nesporazumaka. Često se takav daje okružiti od svojih doušnika, dok sa ostalima niti ne govori. Opasno je doći pred takovog vjeroučitelja sa sumnjama, poteškoćama, tražiti razjašnjenja. Takav biva proglašen kao komunist, bezvjerac ili što slično. Djelovanje je ovakovog vjeroučitelja među mladeži porazno.

6. Mučenik svojih učenika. Velika dobrota i sklonost, upravo bolest puštanja, donose u radnu zajednicu razreda sve mogućnosti, da se učenici okoriste prilikom. Budući da su daci dobri kritičari, a i psiholozi, nije im teško naći put i način, da pod satom takovog vjeroučitelja bude veselja i radosti, koje graniče sa kaosom, pa i anarhijom. Takovo raspoloženje u razredu donosi teških nedostataka po vjerskomoralni uzgoj mladeži, jer je vjeroučitelj igračka neobuzdane mladeži.

Jedan drugi, manje iztaknuti tip vjeroučitelja dobičine ali svakako i mučenika svoji učenika, prikazao je isusovac Weiser u katoličkom đačkom romanu »Svijetlo planina«. Vjeroučitelj profesor Dr. Schlitzer imade pogrešnu metodu predavanja, preblag je u nastupu i ocjenjivanju.⁷ Malo je tko pazio pod njegovim satom. Radili su što je tko htio. Neki su čak i kartali. Inače se prepisivalo zadaće, čitali roman i novine... Vjeronauk se nije učio. Profesor Schlitzer bi često »usrdno i nagovarao i opominjao razred, da uči. Naravno nije koristilo ništa...«⁸

Idealni vjeroučitelj. Takav je uspio oplemeniti darove prirodnih pedagoških dispozicija, te ih koordinirati u harmoničnu cjelinu. On poznaje dušu mladeži. Njzine ideale i tjeskobe. Svladava uzgojnu dinamiku. On studira uvjete valjnog dušobrižništva mladeži. Pristupačan je savjetu; uči iz svojih

⁴ Izp.: Vrhbosna g. 1940., str. 208.

⁵ Isporedi: »Osvojenje Jerihona«, a napose »Prorok Elizej« u đačkom romanu Z. Nowakowski, Rt Dobre Nade, Zagreb 1939., str. 195-201.

⁶ Izp.: Pfliegler, Situation 168.

⁷ »Ko je bio na školskoj ispovijedi i pričesti, tome se to brojilo u ocjenu.« F. Weiser, Svijetlo planina², Zagreb 1939., str. 22.

⁸ Ondje, str. 22.

i tudih pogrješaka, što i kako ne valja raditi. Budući da je ostvario velik dio uvjeta valjanog dušobrižništva, jasno je, da takav vjeroučitelj nije zaustavljač vjerskog i duhovnog napredka mladeži.

Pogledajmo kako izgledaju pojedini tipovi vjeroučitelja prema izjavama anketiranih.

Učenjački tip vjeroučitelja. Ne znam, da li je upravo sve tako, kako piše jedna od anketiranih, ali ako jest, tada se može čovjek malo zagledati u prijašnje izvore i dobiti njihovu potvrdu. »Ako jedan »i« nije stajao u odgovoru na svom mjestu, kamo ga je u mislima stavio velečasni, onda je to bio dovoljan razlog, da se učenika pošalje na mjesto« (A/5). »... Smatram, da nije važno, da kateheta pokaže svoju učenost i da raznim citatima, grčkim, židovskim, pa i latinskim nastoji ukrasiti svoje predavanje...« (A/2).

Ne pristupačan vjeroučitelj. »Drugi kateheta... Uvijek namrgoden, ironičan, pa čak bi se moglo reći i bahat. Mislim, da svega toga nije vidio. Kad je došao u razred, već je u pola sobe bacio dnevnik i knjigu na stol tako, da je dnevnik odletio na jednu, a knjiga na drugu stranu, ako je uobće ostala na stolu. U razredu je znao, bilo kad je pitao ili tumačio, stati i nekoliko minuta gledati u jednu točku bez rieči. Nas je to nasmijavalo i ljutilo. — Na pitanja nije odgovarao, ili ih prečuo, a na koncu bi znao reći »sjedi« i stvar je bila rješena. Tumačio je dobro, kao i prvi kateheta (A/19).

Zelot. »Vjeronauk je sa svojim suhoparnim odnosno netočnim dokazima pravo nemoguć. ...Lako je tvrditi nešto i dokazati, kad je nastavnik siguran, da ne će naići na opoziciju. Ako netko što prigovori, on je odmah smatran »bezvjercem« ili čak »komunistom« (M/V, 317).

Dobričina. »U VI.-VIII. razreda sat vjeronauka bio je sat zabave i odmora, kad se radilo, što se htjelo, ali samo ne vjeronauk. Kateheta je mogao tumačiti ili pitati, to je bilo sporedno. Konačno je većinom sjedio za katedrom i čitajući iz knjige tumačio, a izpitivao je kad smo mi željele. Tada se na sve moguće načine varalo i ocjene su uglavnom ipak bile svima po volji...« (A/6).

Mučenik svojih učenika. »Dok se on mučio, vidjelo se, da je već iscrpljen, jer je prije toga predavao gotovo uvijek čitava četiri sata po drugim razredima, dotle su mnoge moje kolegice nastojale, da se što ljepše udese, uredi frizuru, namaže po koja, jer je poslije škole bilo obligatno »poći na pjacu ili na rivu« šetati. Žao mi je bilo našeg vjeroučitelja, jer je bio previše dobar, pa su izrabljivale njegovu dobrotu. Koliko bi puta zamolio, da barem šutimo, ako ne ćemo slušati...« (A/16).

Ako ovamo prenesemo onu izjavu o idealnom vjeroučitelju na početku ovog poglavlja, tada bi prema izjavama anketiranih imali sve tipove vjeroučitelja osim liberalnog.

Zahtjevi, koje stavlja mladež na katehetu, odnose na njegovu intelektualnu spremu i moralne vrline. Od intelektualnih vrlina na prvom je mjestu znanje svoga predmeta i znanje srodnih i graničnijih struka, metodička sprema. Od moralnih vrlina: neporočnost života, dušobrižnički rad, izpravni nacionalni stav.

Intelektualne sposobnosti vjeroučitelja.

»Važnost i vrijednost vjeronauka pada i diže se zaslugom ili krivnjom katehete. To ne bi smjelo biti, jer Bog, Crkva, vjera — ili ukratko vjeronauk, uvijek su isti bez obzira, da li je kateheta dobar ili nije. Ali ipak ljudi daju veću važnost kateheti. Kateheta mora biti osoba, koja svojim znanjem i nastupom imponira svima i vjernicima... i protivnicima. Ako se izpunji ovaj uvjet, onda mu je uspjeh osiguran...« (A/6). »Kateheta mora biti čovjek, koji ima puno, puno znanja. No nije dovoljno samo znanje, već je važno, da on to znanje znade dati svojim učenicima... Ja sam toliko radi toga ogorčena, kada vidim oko sebe i čujem kolege, koji su imali zle katehete, da sam već rekla, da bih dozvolila samo onim svećenicima, da to budu, koje osobno sam sv. Otac Papa izpita i pronađe sposobnim za tako odgovornu stvar... Bolje je biti bez katehete, nego imati loše katehete...« (A/15). »Kateheta za srednje škole mora biti absolutno pametan, inteligentan i mora znati na vrlo zgodan način davati svojim đacima, mora se znati prilagoditi svakoj dobi učenika, uobče mora imati puno kvaliteta za tako odgovoran rad... Đaci su jako kritičavi, a osobito, ako se to tiče katehete i vjeronauka. Ja mislim, da je to jedno od najzobiljnijih pitanja u našem školstvu« (A/15).

»Neobično važnu ulogu igra u srednjoj školi sama osoba nastavnika za vjeronauk. Isti mora po mom mišljenju biti vrlo podkovan u svojoj struci, kako bi već svojim ugledom, svojim auktoritetom dostojno predstavljao ono, što mu je predmet... Samo intelektualno jake bogoslove postavljati za srednjoškolske nastavnike, jer će time oni dobri đaci katolici imati jaku zaštitu u borbi protiv bezbožaca, mlitavi će đaci prijanjati k pravim katolicima, i mnogo će se bezvjercu koji bar teži za istinom — otvoriti oči. U svakom pogledu osoba katehete igra odsudnu ulogu« (Ar/1).

Dušobrižničke vrline vjeroučitelja. Od moralnih vrlina zahtievaju đaci u prvom redu dušobrižnički rad. »U višoj gimnaziji imali smo katehetu, kojega smo vrlo voljele. I one, koje su rado učile vjeronauk, i one, koje su to radile pod moraš. Uistinu bio nam je kao otac. Mogle smo doći k njemu s bilo kakvim poteškoćama — kakovih djevojčice odnosno djevojke nađu — uvijek je bio spreman da odgovori, uvijek je bio na raspolaganju, nikad mu nije bilo ništa teško« (A/19). »Ja sam se osobno njemu... obraćala. Više sam voljela njega pitati za kakvu stvar, nego mamu. Osjećala sam, da on ima više razumievania, nego moja mama, koja mi, iako je nada sve ljubim, nije nikada bila drugarica, od nje nije nikada poteklo nikakovih savjeta. Nisam je ni smjela ništa

pitati, jer bi me obično nagrdila, da o kakvim glupostima razmišljam ili slično...« (A/1).

Apostolski rad katehete možemo zamietiti i u sljedećim testovima: »Kateheta ne bi smio iza svršenog sata svršiti i sa đacima. Njegov odnos prema đacima morao bi se nastaviti izvan škole. To je u mom razredu spasilo mnogog mog kolegu. U školi je kateheta kao i ostali profesor, a ako on posvećuje pažnju i izvan škole, đaci to vole i susretaju ga kao svećenika, pa je odnos mnogo srdačniji...« (A/9).

»Ako koji ode stramputicom, pa ako ga je kateheta blago upozorio, i na liepi način na pravi put vratio, to je na nas ugodno djelovalo. No tako na svakoga ne može, ali bar dobar dojam dobiju drugi đaci o svom kateheti i radije uče vjeronauk. Prava vjera ne postizava se učenjem vjeronauka kod pojedinca, nego je samo sredstvo, kojim se može doći do pravoga cilja« (Ar/10).

Ako izostane ovaj dušobrižnički momenat u odgoju srednjoškolaca, tada je izostavljeno ono, što je bitno, poradi čega se i predaje vjeronauk, a to je, da učenici usklađuju svoj život po vjeronaučnim zasadama. Opasno je, kada kateheta postane »previše profesor, a premalo pop i pedagog« (M/V, 204). To znači izvršivati manju polovicu dužnosti, a posljedice ovakovog shvaćanja su neizrecive.

Ovakovih testova, kojima se anketriani osvrću na to pitanje, imade prilično mnogo. Donosimo tek po koji od njih. Tako na primjer »U srednjoj školi imao sam dvojicu vjeroučitelja, od kojih je samo jedan zbilja malo više posvećivao pažnje vjeronauku, no i on je ostao samo profesor. Drugi opet nije toliko mario za predmet. Mislim, da bi vjeroučitelji trebali biti ne samo profesor, već duhovni vođe, očevi srednjoškolaca. Sistem kažnjavanja radi svete mise nije mi se svidio, jer u tim stvarima treba što više upotrebljavati drugih sredstava, a što manje se služiti školskim propisima« (Ar/7).

»Ne smije biti inkvizitor u školi, nego mora biti naprotiv više od ostalih profesora pravi apostol ljubavi i otac srednjoškolaca« (Ar/8).

»Imao sam tri katehete. Jedan od tih nije mnogo mario oko nas đaka i držao se podalje od nas pojedinaca. — Drugi mi je ostao u dosta lošoj uspomeni. Ne samo zbog svoga nemoralnoga života, već i zbog toga, što nije odgovarao mom nacionalnom uvjerenju... Odgovarao bi mi više onaj, koji je imao u sebi nešto mladenačkoga, borbenoga, bliže meni. Takvoga sam našao u trećem kateheti. On je bio vrlo pristupačan, i svaki put, kad mi je pristupio, ulio mi je time mnogo veselja i ponosa, kad sam vidio, da je našao za vriedno, da se samnom porazgovori... Mislim, što je više kateheta bliže đaku, to ga lakše može dobiti za naše ideale...« (Ar/4).

Jedan od najdubljih testova, koji govore o dušobrižničkim nastojanjima katehete, jest Ar/11. »Najvažnije je, da vjeroučitelj

bude dobro podkovan svojim znanjem u samom predmetu, a to je skoro uvijek, ali još treba da bude i sa jednom dobrom obćom naobrazbom, da može iztupiti ne samo pred one mlade gimnazijalce, nego i pred njihove profesore (profesorice), koji u većini slučajeva žive u zabludama modernog doba, te im je potreban jedan spreman kolega profesor kao vjeroučitelj, da ih izvede iz tih zabluda, da i oni ne bi bili oni, koji siju zlo sjeme. Kakav vjeroučitelj, takva i katolička mladež, a podrazumieva se: kad su u neposrednom dodiru i radu« (Ar/11).

Zahtjevi su srednjoškolaca u vezi s osobom vjeroučitelja vrlo raznoliki. Ono, što smo ovdje donieli o osobi vjeroučitelja ulazi u bit rješavanja problema vjeronauka na srednjim školama. Vjeroučitelj srednjoškolske mladeži treba biti osoba jakih intelektualnih sposobnosti. Uz intelektualne sposobnosti traže srednjoškolski vrline značaja i apostolski rad vjeroučiteljev. Srednjoškolci očekuju od vjeroučitelja, da će on sustavno zahvaćati i utjecati na okolinu, u kojoj radi. Zahvatit bi se vjeroučiteljevi sastojali u tom, da srednjoškolcima prilagodi metodičko predavanje vjeronaučne građe. Ponajprije prema dobi i pogibeljima okoline mladeži, da vjeronauk preuzme idejno vodstvo nazora na sviet u dušama srednjoškolaca. Vjeroučitelj je kod toga ne samo učitelj, nego duhovni otac i vođa mladeži.

Mladež traži uzornog vjeroučitelja. Kako bi prema zahtjevima mladeži izgledao idealni vjeroučitelj govori nam test A/4:

»Treba biti vrlo, vrlo dobar kateheta i vrlo sposoban, koji bi mogao vladati njima (srednjoškolcima). Kao otac, prijatelj i branitelj. Treba im zanimljivo tumačiti i neke takozvane »suhoparne« stvari zapoviedi i dogma. Treba se sniziti do njih i začu u duše. Te duše se vide u očima. Treba biti svet, ali opet suvremen. Treba voditi pomoću kojeg nastavnika organizaciju, poletnu organizaciju. Treba okupiti grupicu vjernih, učiniti ih apostolima. Treba biti osobito vješt u lektiri i ne škrtariti njome. Svakom u svoje vrijeme pružiti nešto, što bi ga ili podiglo ili smirilo... Kateheta na gimnaziji treba biti... najспособniji, najvedriji i najbolji čovjek. Sklon da pomogne u svim poteškoćama. Onda bi se učio vjeronauk s voljom, onda bi se išlo rado na sastanke vjerskih društava, ... koja bi nosila vedrinu i polet... Jedno je jasno: Vjeronauk je toliko omiljen, koliko je sposoban onaj, koji ga predaje. Vjeroučitelj treba se boriti za duše, za vjeru u dušama, a ne za znanje onih nekoliko lekcija.«

Ivan Škreblin